RUNE E. A. Johansson Buddistiska texter

Den svenska utgåvan av Buddhistiska texter går inte att få tag i längre. Därför finns den nu på denna sida i pdf-format.

Boken framställer buddhismens centrala budskap utifrån valda texter på pali. Varje ord analyseras, sedan följer översättning på svenska och kommentarer. Boken slutar med en kortfattad grammatikkurs i pali.
Boken är alltså samtidigt en gedigen lärobok i buddhism och språket pali.

Boken är inscannad från en kopia. Att skanna dessa gamla papper i pdf-format innebär att sidorna ser ut exakt som originalet, skrivna på en gammal skrivmaskin och där streck och punkter och andra pali- attribut sedan förmodligen satts dit för hand.
En del kopior var kopierade snett och då är texten på den skannade sidan också sned!

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Rune E. A. Johansson

B U D D H I S T I S K A   T E X T E R

P A L I

med översättning och förklaring av varje ord

Särtryck ur: Å R S B O K 1967/1968 utgiven
av seminariet för slaviska språk
vid Lunds Universitet.

L U N D
1 9 6 9

Inledning

Pāli är huvudsakligen känt som den äldsta buddhismens språk. Ordet pāli[1] betyder 'text', och språket är alltså "texternas språk". Om dess ursprung vet vi föga. Vi vet ej var det talades eller om det överhuvud taget var ett talspråk ursprungligen. Det är inte troligt, att Buddha (563 - 483 f.Kr.) själv talade det: han och hans samtida talade säkerligen en närbesläktad medelindisk dialekt, māgadhī. Men om den buddhistiska läran någonsin uttrycktes skriftligt på māgadhī, är oss ej bekant. Skrivkonsten kom ej i bruk förrän århundraden efter Buddhas död. Säkert är endast, att den buddhistiska kanoniska litteraturen bevarats på Ceylon, avfattad på pali, och att pali under flera århundraden förblev den ceylonesiska munkförsamlingens språk: kommentarer och buddhistiska avhandlingar skrevs länge på detta språk, och även ett par historiska verk. Hur och när pali kom till Ceylon vet vi ej: det måste ha varit ett nordindiskt språk, men det kan ha överförts till Ceylon i samband med buddhistisk missionsverksamhet där. De gamla krönikorna berättar, att den berömde kung Asoka (ca 274 - 234 f.Kr.) sände sin son Mahinda på ett sådant missionsuppdrag.

Pali användes länge även som talspråk i klostren, och man kan väl fortfarande hitta en och annan munk som talar språket. Nyligen har en av dessa munkar gett ut en liten lärobok i konsten att tala pali. Vid ett besök på Ceylon nyligen träffade förf. en amerikansk professor, som sökte upp alla pali-talande personer som han kunde finna för att spela in samtal med dem på band: hans avsikt var att ge ut en lärobok med ljud-

---

1) uttalat med långt ā

illustrationer!

Intresset för pali-språket och dess litteratur har under de sista decennierna blivit allt starkare i Västerlandet, och större delen av den kanoniska litteraturen har publicerats såväl på originalspråket som i översättning. Drivkraften har väl härvidlag främst varit intresset för buddhismen: dess dynamiska människouppfattning och psykologiska intresse, dess empiriska och antimetafysiska inställning, dess tolerans, dess krav på personlig utveckling, har gjort starkt intryck på västerlänningen. Jainismen, som är från samma tid och likaså har en omfattande litteratur på en besläktad medelindisk dialekt, har ej tillnärmelsevis rönt lika stort intresse. Pali-litteraturen ger visserligen uttryck endast åt en av de många buddhistiska sekternas uppfattning (theravāda,"de äldstes lära"). Skrifter tillhörande andra sekter, främst de många mahāyāna-sekterna, är kända på andra språk: sanskrit, tibetanska, kinesiska, japanska, för att nämna de viktigaste. Men utan tvivel är just pali-buddhismen den äldsta, och såsom minst spekulativ och mest 'modern' i hela sin inriktning har den omfattats med det största intresset (kanske med undantag av den mera speciella Zen-buddhismen).

Bakgrunden till föreliggande publikation är detta stigande intresse för den äldsta buddhismen och dess språk. Den vill utgöra en enkel och praktisk introduktion till bådadera samtidigt. Femtio små textstycken citeras på pali, hämtade från olika delar av litteraturen. De är så valda, att de tillsammans utgör ett litet systematiskt kompendium av hela den buddhistiska läran. Till varje textstycke ges en ordlista, som förklarar varje ord. Sedan följer en normal svensk översättning samt en kommentar, som diskuterar språkliga

egenheter men främst innehållet i texten. Efter texterna ges en förkortad systematisk grammatik, där läsaren kan slå upp flertalet av de i texterna förekommande formerna.

Utgivaren har utgått ifrån att vare sig läsaren är intresserad främst av språket eller av buddhismen, så är det texterna på språket självt som skall ge honom den information han önskar. Bästa sättet att hjälpa honom blir alltså i vilket fall som helst att ge honom sådant material som gör det möjligt för honom att själv läsa texterna med ett minimum av förberedelser och svårigheter. Den grammatiska översikten upplyser honom snabbt om språkets struktur och grammatiska uttrycksmedel. Efter en snabb orientering i denna kan han välja vilket textparti som helst: han kan lämpligen börja med det som han finner mest intressant ur innehållssynpunkt. Genom att varje ord översatts och analyserats grammatiskt, kan han lätt dechiffrera den främmande texten.

För den som är mera intresserad av innehållet än av språket, kan det tyckas vara en omväg att läsa palitexten. Är inte så gott som allting översatt till engelska? Det är riktigt, att man kan lära sig mycket om buddhismen utan att ha lärt sig pali eller något annat buddhistiskt litteraturspråk, likaväl som man kan lära sig mycket om kristendomen utan att kunna grekiska.Men buddhismen erbjuder speciella svårigheter. Även mycket populära framställningar brukar gärna röra sig med många pali-uttryck, åtminstone ord som kamma och nibbana,vilka inte kan översättas, men vanligen betydligt flera. Det finns en stor fackterminologi i buddhismen, som visserligen kan förklaras men knappast översättas. I många fall finns det olika meningar om hur ett uttryck eller ett textställe skall förstås, och översättningar av budd-

histiska texter. liksom allmänna framställningar av lär-
an gör ofta, ett förvirrande och motsägande intryck. Det
enda sättet att komma förbi dessa svårigheter och verk-
ligen förstå är alltså att själv läsa de viktigaste tex-
terna och själv bilda sig en uppfattning. Därför är det
ingen omväg att skaffa sig någon orientering i pali.
Det är i nuvarande läge helt enkelt den enda säkra ut-
vägen. Vårt syfte är att hjälpa läsaren att själv av-
verka den första etappen på denna väg.

Pali: språk och litteratur

Pali är som sagt ett medelindiskt språk och kan sä-
gas vara ett dotterspråk till sanskrit, det klassiska
Indiens främsta litteraturspråk. Det är alltså ett indo-
europeiskt språk och därmed besläktat även med vårt
språk, ehuru man vid ytlig jämförelse inte finner lik-
heterna särskilt påfallande. Likheterna med den klassis-
ka grekiskan är betydligt större. Men i en del fall kan
man, även utan att åberopa den jämförande språkforsk-
ningens lagar, förstå att ett samband måste föreligga:

pali	go	–	svenska	'ko'
"	sūpa	–	"	'soppa'
"	bhātar	–	"	'broder'
"	mātar	–	"	'moder'
"	dvāra	–	"	'dörr'
"	dve	–	"	'två'
"	nava	–	"	'ny'
"	tanoti	–	"	'tänja'
"	bandhati	–	"	'binda'
"	manoti	–	"	'mena'
"	sīdati	–	"	'sitta'
"	bharanto (pl)		"	'bärande'

Pali är inte så formrikt och oregelbundet som modersprå-
ket sanskrit. Antalet former är ändock ganska stort. Sub-

stantivet har 8 kasus som i stor utsträckning användes, där vi har preposition, t.ex. _agginā_, 'genom eld' (instrumentalis av _aggi_), _tassa_, 'åt honom' (dativ av _so_). Verbet har speciella former för de olika personerna, t.ex. _asmi_, 'jag är', _atthi_, 'han (hon, den) är'. Förfluten tid uttryckes med aorist. Jfr:

karómi, 'jag gör' (presens)
ákaram, 'jag gjorde' (aorist)
karissāmi, 'jag skall göra' (futurum)

Aorist bildas vanligen av en speciell aorist-stam, föregången av augmentet _a-_. Futurum kännetecknas av inskottet _-iss-_. Futurum har samma ändelser som presens, men aorist har speciella ändelser.

Pali har skrivits med flera olika alfabet, eftersom theravāda-formen av buddhismen tidigt spred sig inte bara till Ceylon utan även till Burma, Thailand och Indokina, och varje nation använde sitt eget alfabet. De gamla palmbladsmanuskripten från Ceylon har ett speciellt alfabet, fastän det vanliga ceylonesiska alfabetet också användes. I de europeiska upplagorna transkriberas texterna dock alltid till det latinska alfabetet.

Den kanoniska pali-litteraturen indelas i tre samlingar, kallade _pitaka_, 'korgar'. _Vinayapitaka_ beskriver munkreglerna. _Suttapitaka_ är mer omfattande och mer varierande till sitt innehåll. Fyra stora verk, som kallas _nikāya_ (samlingar), skildrar Buddhas undervisningsverksamhet. Vissa episoder ur hans liv berättas, men framförallt återges en mängd av hans samtal med lärjungar och lekmän. Även undervisning given av hans främsta lärjungar återges. En femte samling innehåller mycket heterogena verk: den stora sagosamlingen Jātaka (födelseberättelser), de poetiska samlingarna Dhammapada,

Theragāthā, Therīgāthā, Suttanipāta samt ett antal andra. Den tredje "korgen", Abhidhamma-pitaka, är större än de båda andra och säkert av senare ursprung. Den består av filosofiska utläggningar av mera svårtillgänglig natur och är ännu ofullständigt förstådd.

Då man läser denna äldsta buddhistiska litteratur, får man inte glömma bort, hur dessa verk tillkommit. Buddha och hans lärjungar kunde inte skriva. Det var gammal tradition i Indiens kulturliv, att såväl prosaiska som poetiska kompositioner inlärdes utantill och så bevarades under generationer. Buddha tillhöll sina lärjungar att lära in hans tal utantill, och dessa lärjungar upprepade dem i sin tur för sina egna lärjungar, o.s.v. Material, som bevaras på detta sätt, måste få en speciell karaktär. Vi måste vänta oss mindre enhetlighet än vi är vana vid numera: innehållet blir heterogent genom missförstånd och uppblandning med egna eller andras tillägg. Upprepningar, formelaktiga uttryck och stiliseringar kommer att bli vanliga. Just sådan är den buddhistiska prosan. Poesin är ofta formelaktiga minnesversar, vars enda ändamål var att komprimera läran i en form som var lätt att komma ihåg. Vi tycker ofta inte att denna litteratur är vacker, särskilt inte i översättning. Men det finns gott om partier, både på poesi och prosa, av stor skönhet, kraft och pregnans. De ger ofta uttryck åt en psykologisk insikt och ett originellt grepp på väsentliga, allmänmänskliga livsproblem, som förråder upphovsmannens geni och inte förfelar att göra intryck även på en modern läsare.

Alla här återgivna texter har hämtats ur Suttapitaka[1];

---

1) utom en som tagits från det mycket senare verket Visuddhimagga, 'Renhetens väg', av Buddhaghosa.

närmare bestämt ur följande av dess delar:

Dīghanikāya, 'Samlingen av långa samtal'
Majjhimanikāya, 'Samlingen av medellånga samtal'
Samyuttanikāya, 'Samlingen av grupperade samtal'
Anguttaranikāya, 'Gradvis ökande samtal'
Suttanipāta, 'Samling av lärosatser'
Dhammapada, 'Lärans väg'
Udāna, 'Högtidliga yttranden'
Theragāthā, 'Munkarnas psalmbok'
Therīgāthā, 'Nunnornas psalmbok'.

Texterna har citerats från de pali-editioner som utgivits av Pali Text Society, London.

Uttal

Flertalet av de i transkriptionen använda bokstäverna kan uttalas som på svenska. Följande bör dock märkas:

a) Man skiljer mellan korta och långa vokaler. De långa har markerats med längdstreck; e och o är i öppen stavelse alltid långa.

b) h skall alltid uttalas som h, alltså även i fall som thera, där t och h uttalas var för sig såsom i "båthus".

c) punkt under en konsonant betecknar att den skall uttalas med tungan böjd uppåt-bakåt mot gommen. Detta gäller dock ej ṃ, vilket uttalas som ng-ljud, t.ex. taṃ = tang.

d) Några måste man speciellt minnas:

o = svenskt å
u = svenskt o
c = svenskt tj eller engelskt ch
j = svenskt dj eller engelskt j
ñ = svenskt nj eller spanskt ñ
y = svenskt j eller engelskt y
ḷ = svenskt l.

Betoningen växlar beroende på stavelselängden. Sista stavelsen är aldrig betonad, men med undantag för denna betonar man den sista långa stavelsen. En stavelse räknas som lång, då den antingen innehåller lång vokal eller kort vokal följd av två eller flera konsonanter.
Exempel:

sac'ca: det första a är kort men s t a v e l s e n blir lång eftersom a följes av två konsonanter,

paridéva: e i öppen stavelse är långt,

kátama: alla stavelserna är korta, alltså dras accenten tillbaka så långt det går,

añ'ñatara: de tre sista stavelserna är korta och accenten kan dras så långt fram som till fjärde stavelsen från slutet,

domanássa (två konsonanter),

tanhāya (långt ā),

anālaya (långt ā).

Prefix betonas dock ej:

padáhati (bestående av prepositionen pa och verbet dáhati),

ārábhati (bestående av prepositionen ā och verbet rábhati).

Obs. att bh ej räknas som två konsonanter eftersom de beskriver ett enda ljud.

Sandhi

I en sats skrives ord ofta samman, mest då de hör ihop och bildar en sammansättning, t.ex. avijjānusaya, 'okunnighetstendens' (cit 9), men även annars, i fall då orden är alldeles självständiga, t.ex. sattūpalabbhati (cit 7) = satta upalabbhati, 'ett väsen finns'. Vid sådana sammanskrivningar finner man ofta, att den sista bokstaven av första ordet och första bokstaven av andra

ordet undergår förändringar. Liknande förändringar är vanliga i satssammanhang även om orden inte skrives ihop. Sådana förändringar kallas med en indisk term sandhi. Här ges nu några exempel:

1. Två lika vokaler smälter samman: ā + a = ā (avijjānusaya, cit 9); ā + i = ī(seyyathīdaṃ,cit 2); a + u = ū (sattūpalabbhati, cit 7); a + u = u (pañcupādāna = pañca-upādāna,cit 1); i + i = ī (kiñcīti,cit 41); detta kan även gälla slutet -aṃ: tāhaṃ = taṃ ahaṃ (cit 25).

2. Första vokalen stötes ut: pan'assa = pana assa cit 35); p'icchaṃ = pi icchaṃ (cit 1); t'eva = ti eva (cit 13); - ten'eva = tena eva (cit 13); c'evaṃ = ca evaṃ (cit 13).

3. Andra vokalen stötes ut, varvid ibland den första förlänges: tayo 'me = tayo ime (cit 11); ṭhito'mhīti = ṭhito amhi iti (cit 35); cāri 'haṃ = cāri ahaṃ (cit 44); uppajjatū 'ti = uppajjatu iti (cit 17).

4. En bindekonsonant kan inskjutas mellan två vokaler: na-y-idha = na idha (cit 7); adukkha-m-asukhā = adukkha-asukhā (cit 9); cha-y-imā = cha imā (cit 10); yeva = eva (cit 37).

5. En slutkonsonant kan anpassas fonetiskt till nästa ords begynnelsekonsonant: katamañ ca = katamaṃ ca (cit 1); viññāṇan-t'eva = viññāṇaṃ ti eva (cit 13); yannūnāhaṃ = yaṃ nūna ahaṃ (cit 25).

6. Det andra ordets begynnelsekonsonant kan fördubblas: paṭhamajjhānaṃ = paṭhama-jhānaṃ (cit 37); dukkhakkhandhassa = dukkha-khandhassa (cit 18); upādānakkhandha = upādāna-khandha (cit 1); pamādaṭṭhāna = pamāda-ṭhāna (cit 31); ṃ förvandlas ofta till m framför vokaler och p (t.ex. cit 1).

7. Ibland kan båda de angränsande ljuden förvandlas: yañ ñad = yaṃ yad (cit 13); tvañ ñeva = tvaṃ eva.

Förkortningar

abl = ablativ
ack = ackusativ
akt = aktiv
aor = aorist
dat = dativ
fem = femininum
fut = futurum
gen = genitiv
ger = gerundium
imper = imperativ
ind = indikativ
inf = infinitiv
instr = instrumentalis
kond = konditionalis
lok = lokativ
mask = maskulinum
med = medium
neutr = neutrum
nom = nominativ
opt = optativ
part = particip
pass = passiv
perf = perfekt
pl = pluralis
pres = presens
pron = pronomen
rel = relativ
sg = singularis
vok = vokativ

Innehållsanalys

	citat nr
I. Tillvarons tre kännetecken	
1. Lidandet (dukkha) och de fyra sanningarna	1 - 4
2. Obeständigheten (anicca)	5
3. Det finns inte något jag (anatta)	6, 7
II. Personlighetens faktorer (khandha)	8
1. Känsla (vedanā)	9
2. Perception och föreställning (saññā)	10
3. Aktivitet (sankhāra)	11, 12
4. Medvetande (viññāna)	13 - 15
III. Orsakslagen	16 - 20
Lagen om karma och återfödelse	21 - 23
IV. Den åttafaldiga vägen	24, 25
1. Rätt uppfattning (ditthi)	26
2. Rätt beslut (sankappa)	27

1. Definition av lidandet (Digha nikaya II 305)

Katamañ ca, bhikkhave, dukkhaṃ ariya-saccaṃ? Jāti pi dukkhā, jarā pi dukkhā, maraṇam pi dukkham, sokaparideva-dukkha-domanass-upāyāsā pi dukkhā, yam p'icchaṃ na labhati tam pi dukkhaṃ, sankhittena pañcupādānakkhandhā dukkhā.

Katama (nom sg neutr), vilken? - ca, och (står alltid efter första ordet); - bhikkhave (vok pl av bhikkhu), munkar! - dukkha, lidande, obehag; - ariya, ädel; - sacca, sanning; - jāti födelse; - pi, just; - dukkhā (nom fem, anpassat till jāti), lidande, obehag; - jarā, ålderdom; - maraṇa död; - soka, sorg; - parideva, klagan; - domanassa, olycka; - upāyāsā (nom pl), ängslan, ångest; - yaṃ ... taṃ, det som ..., det; - p' = pi; - icchaṃ (pres part av icchati, önska), önskande; - na, inte; - labhati, få; - sankhittena, kort sagt; - pañca, fem; - upādāna, beroende, grund; - khandha (nom pl), faktor.

Munkar, vilken är den ädla sanningen om lidandet? Födelse är lidande, ålderdom är lidande, död är lidande, sorg, klagan, obehag, olycka, ångest är lidande; att inte få vad man önskar är lidande; kort sagt, de fem grundfaktorerna är lidande.

Kommentar. Dukkha brukar översättas med 'lidande', men det bör observeras att detta ord egentligen är alltför starkt och speciellt. Dukkha innebär snarare 'obehag', 'besvikelse', 'otillfredsställelse'. - Ariyasaccam är väl antingen apposition eller predikativ till dukkhaṃ: 'vilket är lidandet, den ädla sanningen'? eller 'den ädla lidandes-sanningen', d.v.s. 'den ädla sanningen om lidandet'. - Ariya betyder 'ädel' men användes ofta på sådant sätt att man frestas översätta med 'buddhistisk'; det fanns vid denna tid inget speciellt ord för "buddhism". - yam p'iccham etc. ordagrant: 'det som man ehuru önskande inte får, det är lidande'. Något ord för "är" behöver inte sättas ut. - Upādānakkhandhā, "grundfaktorerna" är rūpa, 'form', 'kropp', vedanā, 'känsla', saññā, 'föreställningsverksamhet', sankhāra, 'aktivitet', 'verksamhet', och viññāna, 'medvetande'. Upādāna är tillagt för att beteckna, att faktorerna binder oss vid livet och utgör en grund för återfödelse. Alltså är lidandet fast rotat i vår psykofysiska konstitution.

2. Lidandets orsak (Digha nikaya II 308)

Katamañ ca, bhikkhave, dukkha-samudayaṃ ariyasaccaṃ? Yāyaṃ tanhā ponobhavikā nandi-rāga-sahagatā tatra tatrābhinandinī, seyyathīdaṃ kāma-tanhā bhava-tanhā vibhava-tanhā.

Katama, vilken? - ca, och; - bhikkhave, munkar! - dukkha, lidande; - samudaya, uppkomst; - ariya, ädel; - sacca, sanning; - yā (rel pr fem nom sg) som; - ayam, denna; - tanhā, törst, begär; - ponobhavika, ledande till återfödelse; - nandi, njutning; - rāga, emotion, passion; - sahagata, förenad med; - tatra tatra, här och där; - abhinandinī (fem nom sg av abhinandin,

finnande nöje i); - seyyathā, såsom; - idaṃ, detta; - seyyathīdaṃ, nämligen; - kāma, sinnesnjutning; - bhava, tillblivelse; - vibhava, förintelse.

Munkar, vilken är den ädla sanningen om lidandets uppkomst?

(Den är) detta begär som leder till återfödelse, som åtföljes av njutning och passion och som finner sin tillfredsställelse än här och än där, nämligen begär efter sinnesnjutning, begär efter nytt liv och begär efter förintelse.

3. Hur lidandet upphör (Digha nikaya II 310)

Katamañ ca, bhikkhave, dukkha-nirodhaṃ ariyasaccaṃ? Yo tassā yeva tanhāya asesa-virāga-nirodho cāgo paṭinissaggo mutti anālayo.

Katama, vilken? - ca, och; - bhikkhave, munkar! - dukkha, lidande; - nirodha, upphörande; - ariya, ädel; - sacca, sanning; - yo, (den) som; - tassā (gen fem sg av so, den); - (y)eva, just; - tanhāya (gen sg av tanhā, törst); - asesa, restlös, total; - virāga, övervinnande; - nirodha, upphörande; - cāga, övergivande, avstående; - paṭinissagga, försakande, avvisande; - mutti, frigörelse; - anālaya, avvisande.

Munkar, vilken är den ädla sanningen om lidandets upphörande?

(Den är) just det totala övervinnandet och upphörandet av detta begär, dess övergivande och försakande, frigörelsen därifrån, motviljan mot det.

Kommentar. Yo är relativpronomen men inleder här ej relativsats. Grammatiskt hör det till nirodho och har utpekande funktion: "just upphörandet ...."

4. Vägen till frihet från lidande (Digha nikaya II 311)

Katamañ ca, bhikkhave, dukkha-nirodha-gāminī-paṭipadā ariya-saccaṃ?

Ayam eva ariyo aṭṭhangiko maggo, seyyathīdaṃ sammā-diṭṭhi sammā-sankappo sammā-vācā sammā-kammanto sammā-ājīvo sammā-vāyāmo sammā-sati sammā-samādhi.

Katama, vilken; - ca, och; - bhikkhave, munkar! - dukkha, lidande; - nirodha, upphörande; - gāminī (nom fem av gāmīn, gående); - paṭipadā, väg; - ariya, ädel; - sacca, sanning.

Ayam, denna; - eva, just; - aṭṭhangika, åttafaldig; - magga, stig; - seyyathā, såsom; seyyathīdaṃ, nämligen; - sammā, rätt; - diṭṭhi, uppfattning, lära, eg. syn; - sankappa, avsikt, beslut; - vācā, tal; - kammanta, uppförande, handling; - ājīva, uppehälle; - vāyāma, ansträngning; - sati, medvetenhet; - samādhi, koncentration.

Munkar, vilken är den ädla sanningen om vägen som går till lidandets upphörande?

Just denna ädla åttafaldiga väg, nämligen rätt uppfattning, rätt beslut, rätt tal, rätt handling, rätt livsuppehälle, rätt ansträngning, rätt medvetenhet, rätt koncentration.

Kommentar. En detaljerad genomgång av vägens åtta delar finner läsaren i citat nr 26 - 43.

5. Livets obeständighet (Samyutta nikaya I 109)

Accayanti ahorattā,
jīvitam uparujjhati,
āyu khīyati maccānam,
kunnadīnam va odakaṃ.

Accayanti (3 pl pres, acceti), gå (om tid); - aho, dag; - ratta, natt; ahorattā, dagar och nätter; - jīvita, liv; - uparujjhati (pass av uparundhati),förintas, förstöras; - āyu, liv; - khīyati (pass av khayati), försvinna; - maccānam (gen pl av macca), dödlig; - kunnadīnam (gen pl av kunnadī, liten flod); - va,liksom; - odaka, vatten.

Dagar och nätter ilar bort,
livet försvinner.
Människors liv rinner undan,
liksom strömmarnas vatten.

6. Det finns ingen själ (Buddhaghosa, Visuddhimagga,XVI 90)

Dukkham eva hi, na koci dukkhito,
kārako na, kiriyā va vijjati,
atthi nibbuti, na nibbuto pumā
maggam atthi, gamako na vijjati.

Dukkha, lidande; - eva, just, förvisso; - hi, ty; - (underförstått : finns); - na koci, ingen; - dukkhita (perf part), utsatt för lidande; - kāraka,görare, en som handlar; - na, inte; - kiriyā, handling; - va, förvisso; - vijjati (pres pass av vindati), finns; - atthi, är, finns; - nibbuti, slocknande, nirvāna; - na ... pumā, ingen; - nibbuta, slocknad (= som uppnått nirvāna); - magga, stig; - atthi, finns; - gamaka, fotgängare; - na, inte; vijjati, finns.

Ty lidande finns, men ingen som lider,
gärning finns, men ej dess görare.
Nirvāna finns, men ingen som uppnår det,
en väg finns, men ingen som går den.

Kommentar. Detta är ett berömt och tillspetsat uttalande. Vad som förnekas är existensen av en odödlig själ

inte personlighetens enhet och sammanhang (se härom cit. nr 7). Någon själ (attā) finns inte men väl ett inre sinne (citta), som utför den koordinerande funktionen. Detta inre sinne kan renas, utvecklas och uppnå nirvāna (se cit. 44). Men ytterst består hela personligheten av processer.

7. Definition av personligheten

Enligt Samyutta nikaya I 135 ansattes nunnan Vajirā av Māra, frestaren och dödsguden, med tvivelsjuka tankar: vad är egentligen vårt "väsen"? Hur uppkommer det? Vem skapar det? Vajirā förstod emellertid det felaktiga i frågan och gav följande svar:

Kinnu satto ti paccesi?
Māra, diṭṭhigataṃ nu te.
Suddhasankhārapuñjo yaṃ,
na-y-idha sattūpalabbhati.
Yathā hi angasambhārā
hoti saddo ratho iti,
evaṃ khandhesu santesu
hoti satto ti sammuti.

Kin = kiṃ, vad? varför? - nu, då; - satta, varelse, väsen, själ; - ti = anföringstecken; - paccesi (pres ind, 2:a sg av pacceti, komma tillbaka till, hänga upp sig på); - diṭṭhi, lära, spec. felaktig, ogrundad teori; - gata (pf part av gacchati, gå) gången; diṭṭhigatam te, 'av dig har gåtts till falsk lära', d.v.s. 'du har felaktig utgångspunkt'; - suddha, ren, endast; - sankhāra, aktivitet, process; - puñja, massa, mängd:, - yaṃ = ayaṃ, denna, detta; - na, inte; - (y)idha, här; - sattūpalabbhati = satta upalabbhati (pres ind pass av upalabhati, få, finna); - yathā, liksom; - hi, ty; - anga, led, del; - sambhāra, kombination (här abl sg:

efter kombination av delar); hoti, är, blir; - sadda, ljud, ord; - ratha, vagn; - iti = anföringstecken; - evaṃ, så; - khandhesu (lok pl av khandha, personlighetsfaktor); - santesu (lok pl av sant, varande); lokativerna bildar här en s k absolut lokativ, motsvarande temporal bisats; - sammuti, allmän mening, 'språkbruk'.

Varför hänger du upp dig på ordet "väsen"? Māra, du har ju fel utgångspunkt. Detta är ingenting annat än en mängd processer; här finner man inte något väsen. Ty liksom ordet "vagn" användes då delarna satts ihop, så brukar man säga "väsen", då personlighetsfaktorerna finns.

Kommentar. Detta är en ovanligt klar framställning av innebörden av den buddhistiska läran om jaget. Detta ord (pali attā) förekommer visserligen ej i texten, men av sammanhanget ser vi, att satta användes i samma betydelse. Vad som förnekas är inte den funktionella enheten och kontinuiteten utan endast "själen" i betydelsen av en evig och oföränderlig personlighetskärna. Liksom vagnen har ett slags personlighet, i betydelsen "karakteristisk enhet av delar", så har även människan en empirisk, funktionell personlighet, bestående av faktorer (khandha). Modern västerländsk psykologi uttrycker sig inte mycket annorlunda.

8. Personlighetsfaktorerna (Majjhima nikaya I 435)

So yad-eva tattha hoti rūpagataṃ vedanāgataṃ saññāgataṃ sankhāragataṃ viññāṇagataṃ te dhamme aniccato dukkhato rogato gaṇḍato sallato aghato ābādhato parato palokato suññato anattato samanupassati. So tehi dhammehi cittaṃ paṭivāpeti.

so, han; - yad, vad som; - eva, just; - tattha, där; - hoti, finns; - rūpa, form, kropp; - gata, gången, i samband med, beträffande; - vedanā, känsla; - saññā, perception, föreställning; - sankhāra, aktivitet, beteende; - viññāna, medvetande; - te, dessa; - dhamme (ack pl av dhamma, företeelse); - aniccato (abl sg av anicca, obeständig), "utifrån obeständighet" = som föränderlig; - dukkha, lidande; - roga, sjukdom; - ganda, böld; - salla, pil; - agha, olycka; - ābādha, sjukdom, plåga; - para, främmande; paloka, upplösning, förruttnelse; - suñña, tom; - anatta, utan jag, utan själ; - samanupassati, betrakta; - tehi dhammehi (abl pl), från dessa företeelser; - citta, sinne; - paṭivāpeti, vända bort från.

Det som finns där ifråga om form, känsla, föreställning, aktivitet och medvetande, dessa företeelser betraktar han som föränderliga, som lidande, en sjukdom, en böld, en pil, en olycka, en plåga, som främmande, som förruttnelse, som tomma och själlösa. Han vänder bort sitt sinne från dessa ting.

Kommentar. "Han" syftar på en mediterande munk, som analyserar sig själv som bestående av de fem nämnda faktorerna, alla förgängliga, opersonliga och obehagliga. Texten fortsätter med att beskriva hur han vänder sin uppmärksamhet från dessa ting mot det som är bättre: nirvāna.

9. Känsla (Majjhima nikaya I 302 f)

Tisso kho imā vedanā: sukhā vedanā, dukkhā vedanā, adukkha-m-asukhā vedanā ti.

Katamā pana sukhā vedanā, katamā dukkhā vedanā, katamā adukkha-m-asukhā vedanā ti?

Yaṃ kho kāyikaṃ vā cetasikaṃ vā sukhaṃ sātaṃ

vedayitaṃ, ayaṃ sukhā vedanā. Yaṃ kho kāyikaṃ vā cetasikaṃ vā dukkhaṃ asātaṃ vedayitaṃ, ayaṃ dukkhā vedanā. Yaṃ kho kāyikam vā cetasikaṃ vā n'eva sātaṃ nāsātaṃ vedayitam, ayaṃ adukkha-m-asukhā vedanā ti .... Sukhāya kho vedanāya rāgānusayo pahātabbo, dukkhāya vedanāya paṭighānusayo pahātabbo, adukkha-m-asukhāya vedanāya avijjānusayo pahātabbo ti.

tisso (fem nom av ti, tre): - kho, just; - imā (fem nom pl), dessa; - vedanā (nom pl), känsla; - sukha, angenäm; - dukkha, oangenäm; - a-dukkha-m-asukha varken oangenäm eller angenäm, neutral; - ti (anföringstecken).

katama, vilken? - pana, men; - yaṃ, det som; - kāyika, kroppslig; - vā .... vā, antingen ... eller; - cetasika, psykisk; - sāta, behaglig; - vedayita (pf part till vedeti, känna, uppleva), upplevd; - ayaṃ, det; - asāta, obehaglig; - nāsātaṃ = na asātaṃ; - sukhāya vedanāya (abl sg), från den angenäma känslan; - rāga, begär; - anusaya, tendens, omedveten inställning; pahātabba (part fut pass till pajahāti, överge, lämna), börande överges; - paṭigha, motvilja; - avijjā, okunnighet.

Det finns dessa tre känslor: angenäm känsla, oangenäm känsla och neutral känsla.

Och vilken är den angenäma känslan, vilken är den oangenäma känslan och vilken är den neutrala känslan?

Det som upplevs, vare sig det är kroppsligt eller psykiskt, som ~~är~~ angenämt och behagligt, det är en angenäm känsla. Det som upplevs som oangenämt och obehagligt, vare sig det är kroppsligt eller psykiskt, det är en obehaglig känsla. Det som upplevs som varken behagligt eller obehagligt, vare sig det är kroppsligt eller psykiskt, det är en neutral känsla ..... En tendens till begär bör utrotas ur den angenäma känslan, en tendens till motvilja bör utrotas ur den oangenäma känslan, en tendens till okunnighet bör utrotas ur den

neutrala känslan.

Kommentar. Vårt citat utgör en del av ett samtal mellan nunnan Dhammadinnā och en lekman. Slutet på kapitlet skildrar hur nunnan får Buddhas eget godkännande av allt vad hon sagt.

Enligt buddhistisk uppfattning hör känslan nära samman med upplevelsen av ytttervärlden: alla retningar som uppfattas bedömes. Känslor kan alltså inte undvikas; men vår text säger att de står i nära samband med de emotionella reaktionerna begär och motvilja, och dessa måste bekämpas av buddhisten. Ordet anusaya står till betydelsen nära det som psykoanalysen kallar det omedvetna.

10. Perception och föreställning (Anguttara nikaya III 413).

Cha y-imā, bhikkhave, saññā: rūpasaññā, saddasaññā, gandhasaññā, rasasañña, phoṭṭhabbasaññā, dhammasaññā.

(Majjhima nikaya I 293). Sañjānāti sañjānātīti kho, āvuso, tasmā saññā ti vuccati, kiñ-ca sañjānāti: nīlakam-pi sañjānāti, pītakam-pi sañjānāti, lohitakam-pi sañjānāti, odātam-pi sañjānāti.

cha, sex; - imā (nom pl), dessa; - bhikkhave, munkar; - saññā (nom pl), uppfattning, perception; - rūpa, form; - sadda, ljud; - gandha, lukt; - rasa, smak; - phoṭṭhabba, beröring: - dhamma, föreställning.

sañjānāti, uppleva, uppfatta; - ti (anföringstecken); - kho, förvisso; - āvuso (tilltalsord), vän! - tasmā, därför; - vuccati (pass), sägas, kallas; - kiṃ, vad? - ca, och; - nīlaka, mörkblå; - pi, just; - pītaka, gul; - lohitaka, röd; - odāta, vit.

Munkar, det finns dessa sex (typer av) perceptioner: uppfattning av form, av ljud, av lukt, av smak, av be-

röring och av föreställningar.

"Man uppfattar, man uppfattar", sägs det, min vän, därför kallas det 'uppfattning'. Och vad uppfattar man? Man uppfattar blått, man uppfattar gult, man uppfattar rött, man uppfattar vitt.

Kommentar. Saññā motsvarar både direkt upplevelse av yttervärlden och föreställningar såsom minnen och fantasier. I våra citat beskrives det närmast som perception, men till dessa perceptioner räknas även dhamma som just är föreställningar som produceras av det inre sinnet, mano.

11. Tre typer av verksamhet (Majjhima nikaya I 301)

Tayo 'me sankhārā: kāyasankhāro vacīsankhāro cittasankhāro ti.

Katamo pana kāyasankhāro, katamo vacīsankhāro, katamo cittasankhāro ti?

Assāsapassāsā kho kāyasankhāro, vitakkavicārā vacīsankhāro, saññā ca vedanā ca cittasankhāro ti.

tayo, tre; - ime, dessa; - sankhāra, aktivitet, beteende, viljestyrd verksamhet; - kāya, kropp; - vacī-, tal-; - citta, sinne; - ti (anföringstecken).

katama, vilken? - pana, men; -

assāsa, utandning; - passāsa, inandning; - kho, förvisso; - vitakka, tänkande, reflexion, analys; - vicāra, undersökning; - saññā, uppfattning; - ca ... ca, både ... och; - vedanā, känsla.

Det finns dessa tre (typer av) verksamheter: kroppslig verksamhet, talverksamhet och psykisk verksamhet.

Men vilken är den kroppsliga verksamheten, vilken är talverksamheten, vilken är den psykiska verksamheten?

Utandning och inandning är kroppslig verksamhet, analytiska och granskande tankeprocesser är talverksam-

het, uppfattning och känsla är psykisk verksamhet.

Kommentar. Vårt citat är en del av samma diskussion som nr 9.

Det är påfallande att tankeverksamhet kallas talaktivitet. Behaviorismens upphovsman, Watson, sade detsamma! Kanske ansågs det, att tankeprocesser alltid tog formen av ordföreställningar. Att det inte behövde vara fråga om uttalade ord (diskussion), framgår av cit 37, där samma uttryck för tankeprocesser förekommer.

12. Det väsentliga i en verksamhet är viljan (Samyutta nikaya III 60)

Katamā ca, bhikkhave, sankhārā?

Cha-y-ime, bhikkhave, cetanākāyā: rūpasañcetanā saddasañcetanā gandhasañcetanā rasasañcetanā phoṭṭhabbasañcetanā dhammasañcetanā ime vuccanti, bhikkhave, sankhārā.

katama (nom pl), vilken; - ca, och; - bhikkhave, munkar! - sankhāra, aktivitet; - cha, sex; - ime, dessa; - cetanā, vilja, avsikt, ändamål; - kāya, kropp, grupp, typ; - rūpa, form; - sañcetanā, viljeinriktning; - sadda, ljud; - gandha, lukt; - rasa, smak; - phoṭṭhabba, beröring; - dhamma, föreställning; - vuccanti (3:e pl), kallas.

Munkar, vilka är aktiviteterna?

Munkar, dessa sex typer av viljeinriktning: strävan efter form, efter ljud, efter lukt, efter smak, efter beröring, efter föreställning: dessa, munkar, kallas aktiviteter.

Kommentar. Enligt karma-lagen är det handlandet (aktiviteterna) som bestämmer återfödelsen, genom att på-

verka medvetandet. Det är därvid viktigt att minnas, att det är fråga om viljestyrt handlande: det är främst viljan som får sin belöning och sitt straff.

13. Medvetenhetsprocessernas uppkomst (Majjhima nikaya I 259)

Yañ-ñad-eva, bhikkhave, paccayaṃ paṭicca uppajjati viññāṇaṃ tena ten'eva saṅkhaṃ gacchati: cakkhuñ-ca paṭicca rūpe ca uppajjati viññāṇaṃ, cakkhuviññāṇan-t'eva saṅkhaṃ gacchati; sotañ-ca paṭicca sadde ca uppajjati viññāṇaṃ, sotaviññāṇan-t'eva saṅkhaṃ gacchati; ghānañ-ca paṭicca gandhe ca uppajjati viññāṇaṃ, ghānaviññāṇan-t'eva saṅkhaṃ gacchati; jivhañ-ca paṭicca rase ca uppajjati viññāṇaṃ, jivhāviññāṇan-t'eva saṅkhaṃ gacchati; kāyañ-ca paṭicca phoṭṭhabbe ca uppajjati viññāṇaṃ, kāyaviññāṇan-t'eva saṅkhaṃ gacchati; manañ-ca paṭicca dhamme ca uppajjati viññāṇaṃ, manoviññāṇan-t'eva saṅkhaṃ gacchati.

yañ-ñad = yaṃ yad, vilken än; - eva, just; - bhikkhave (vok pl), munkar; - paccaya, orsak; - paṭicca, beroende på, på grund av; - uppajjati, uppkomma; - viññāṇa, medvetande; - tena tena (instr. sg av so, den), på grund av just den; - saṅkhā, definition, namn; saṅkhaṃ gacchati, kallas, få namn; - cakkhu, öga; - rūpe (ack pl; underförstått: paṭicca), former; - cakkhu-viññāṇa, ögonmedvetande, visuellt medvetande; - ti = anföringstecken; - sota, öra; - sadda (ack pl), ljud; - ghāna, näsa; - gandha, lukt; - jivhā, tunga; rasa, smak; - kāya, kropp; - phoṭṭhabba, beröring; - mana, det inre sinnet; - dhamma, föreställning.

-Munkar, medvetandet får namn efter den orsak som i varje enskilt fall betingar dess uppkomst. Då medvetande uppkommer på grund av öga och former, kallas det visu-

ellt medvetande; då medvetande uppkommer på grund av öra och ljud, kallas det akustiskt medvetande; då medvetande uppkommer på grund av näsa och lukter, kallas det luktmedvetande; då medvetande uppkommer på grund av tunga och smakämnen, kallas det smakmedvetande; då medvetande uppkommer på grund av kroppen och beröringar, kallas det taktilt medvetande; då medvetande uppkommer på grund av det inre sinnet och föreställningar, kallas det föreställningsmedvetande.

Kommentar. Av detta avsnitt framgår att viññāṇa avser en psykisk verksamhet som bygger på informationer genom sinnena. På svenska talar vi ju inte om ögonmedvetande etc., varför dessa uttryck här ersatts med visuellt medvetande osv. Buddhismen räknar med sex sinnen, av vilka det sista producerar föreställningar som bygger på minne och fantasi.

14. Medvetandet och återfödelsen (Anguttara nikaya I 223)

Bhavo bhavo ti, bhante, vuccati. Kittāvatā nu kho, bhante, bhavo hoti ti?

Kāmadhātuvepakkañ ca, Ānanda, kammaṃ nābhavissa api nu kho kāmabhavo paññāyethā ti?

No h'etaṃ, bhante.

Iti kho, Ānanda, kammaṃ khettaṃ viññāṇaṃ bījaṃ taṇhā sineho; avijjānīvaraṇānaṃ sattānaṃ taṇhāsaṃyojanānaṃ hīnāya dhātuyā viññāṇaṃ patiṭṭhitaṃ. Evaṃ āyatiṃ punabbhavābhinibbatti hoti. Evaṃ kho, Ānanda, bhavo hoti ti.

bhava, tillkomst, återfödelse; - ti (anföringstecken); - bhante (tilltalsord), herre; - vuccati, det sägs; - kittāvatā, i vad mån? - nu kho, alltså; - hoti, finns; - kāma, begär, sensualitet; - dhātu, element; - kāmadhātu, sensualitetens värld; - vepakka, mognad; - ca, och,

om; - kamma, handling; - na abhavissa (konditionalis av bhavati), om ... inte hade funnits; - api nu (anger att satsen är en fråga); - kāmabhava, återfödelse i sensualitetens värld; - paññāyetha, (pass, 3:e sg, optativ medium av pajānāti, veta), skulle vara känd; - no hi etaṃ, förvisso inte; - iti, så; - khetta, åker; - viññāna, medvetande; - bīja, frö; - tanhā, törst, begär; - sineha, saft, näring; - avijjā, okunnighet; - nīvarana (gen pl), hinder; - satta (gen pl), varelse; - samyojana, boja; - hīna, låg, föraktlig (lok sg fem); - dhātu (lok sg), element, betingelse; - patiṭṭhita, ställd, etablerad; - evaṃ, så; - āyatiṃ, för framtiden; - punabbhava, återfödelse; - abhinibbatti, återfödelse.

"Tillblivelse, tillblivelse", säger man, herre. I vad mån finns det alltså tillblivelse, herre?

Ānanda, om det inte hade funnits en handling som bär frukt i sensualitetens värld, skulle då en tillblivelse i sensualitetens värld ha varit känd?

Säkert inte, herre.

På så sätt, Ānanda, är handlingen (som) en åker, medvetandet (som) ett frö och begäret (som) näring. För varelser som hindras av okunnighet och fjättras av begär, etableras medvetandet på låg nivå. Så sker återfödelse och återkomst för framtiden. På så sätt, Ānanda, finns det en tillblivelse.

Kommentar. Texten utgör ett avsnitt av ett samtal mellan Buddha och hans älsklingslärjunge och assistent Ānanda. Återfödelse sker som en naturlig följd av handlandet, karma. Varje handling "mognar" och "bär frukt" i form av återfödelse på en viss nivå. Det talas i huvudsak om tre nivåer: kāmadhātu, sensualitetens värld; rūpadhātu, formvärlden, och arūpadhātu, den formlösa världen. Vad som händer vid återfödelse är alltså att medvetandet "etableras" på en viss nivå: det är som ett frö

som placeras i en viss åker med en viss näring. Vi skulle kanske kunna likna det vid en ström av energi som går över i ett nytt medium och ger upphov till en ny individ. Den liknelsen finner man också i palilitteraturen, där det talas om viññāṇasota, medvetandeströmmen.

15. Att stilla sitt medvetande (Sutta nipata, vers 734 och 735)

Yaṃ kiñci dukkhaṃ sambhoti,
sabbaṃ viññāṇapaccayā,
viññāṇassa nirodhena
n'atthi dukkhassa sambhavo.

Etam ādīnavaṃ ñatvā
'dukkhaṃ viññāṇapaccayā'
viññāṇūpasamā bhikkhu
nicchāto parinibbuto.

yaṃ kiñci, vilken än; - dukkha, lidande; - sambhoti, uppstå; - sabba, all; - viññāṇa, medvetande; - paccaya, orsak (abl paccayā: beroende på); - nirodha (instr sg), upphörande; - n'atthi, det finns inte; - sambhava, uppkomst, produktion; -

etaṃ, detta; - ādīnava, fara, olycka; - ñatvā (ger av jānāti, veta, förstå); - upasama (abl sg), lugnande; - bhikkhu, munk; - nicchāta, utan begär, tillfredsställd; - parinibbuta, frigjord, som uppnått nirvāna.

Allt lidande som uppstår beror på medvetandet. Genom att medvetandet stannas alstras inget lidande mer.
Då munken insett de olyckliga följderna av detta, att lidandet beror på medvetandet, då stillar han sitt medvetande, blir behovsfri och uppnår nirvāna.

Kommentar. Handlingarna (sankhāra) påverkar medvetandet, som ackumulerar deras konsekvenser och formas av

dem, så att ett utgångsläge för en ny födelse bildas. På så sätt beror allt lidande på medvetandet. Detta lidande kan upphöra endast genom att medvetandet stannas. I texten nämnes två uttryck för detta: nirodha, upphörande, och upasama, lugnande. De innebär samma sak, eftersom medvetandet består av en ström av processer. Metoden att göra medvetandet lugnt och stilla, dvs att stanna processen, är samādhi; om denna är framgångsrik och kompletteras av permanent intellektuell klarhet och frihet från störande element (āsava) uppnås nirvana. Eftersom medvetandet i så fall är fritt från vidaresträvande energi, kan ingen återfödelse äga rum.

16. Den psykologiska orsakslagen och dess användning (Digha nikaya I 180 f)

Sahetu sappaccayā purisassa saññā uppajjanti pi nirujjhanti pi. Sikkhā ekā saññā uppajjanti, sikkhā ekā saññā nirujjhanti.

sa, med; - hetu, orsak; - sappaccaya (adj), betingad; - purisa (gen sg), man; - saññā (nom pl), föreställning, tanke; - uppajjati (pres 3:e pl), uppstå; - pi ... pi, både ... och; - nirujjhanti (pres 3:e pl), försvinna; - sikkhā (instr sg av sikkhā, övning); - ekā ... ekā, somliga ... andra.

En människas föreställningar uppkommer och försvinner på grund av någon orsak, någon betingelse. Genom övning uppkommer vissa föreställningar, genom övning försvinner andra föreställningar.

Kommentar. Buddhismens mål uppnås genom övning, och i detta citat framträder grundsynen bakom övningsprogrammet. Genom att föreställningsströmmen är orsaksstyrd, kan man lära sig att framkalla de föreställningar som bidrager till utveckling, och utesluta övriga.

17. Frigörelsen är en naturlig process. (Anguttara nikaya V.2 f)

Sīlavato, bhikkhave, sīlasampannassa na cetanāya karaṇīyaṃ 'avippaṭisāro me uppajjatū 'ti. Dhammatā esā, bhikkhave, yaṃ sīlavato sīlasampannassa avippaṭisāro uppajjati.

Avippaṭisārissa, bhikkhave, na cetanāya karaṇīyaṃ 'pāmujjaṃ me uppajjatū 'ti. Dhammatā esā,bhikkhave, yaṃ avippaṭisārissa pāmujjaṃ uppajjati.

Pamuditassa, bhikkhave, na cetanāya karaṇīyaṃ 'pīti me uppajjatū 'ti. Dhammatā esā, bhikkhave, yaṃ pamuditassa pīti uppajjati.

Pītimanassa, bhikkhave, na cetanāya karaṇīyaṃ 'kāyo me passambhatū 'ti. Dhammatā esā, bhikkhave, yaṃ pītimanassa kāyo passambhati.

Passaddhakāyassa, bhikkhave, na cetanāya karaṇīyaṃ 'sukhaṃ vediyāmī 'ti. Dhammatā esā, bhikkhave, yaṃ passaddhakāyo sukhaṃ vediyati.

Sukhino, bhikkhave, na cetanāya karaṇīyaṃ 'cittaṃ me samādhiyatū 'ti. Dhammatā esā, bhikkhave, yaṃ sukhino cittaṃ samādhiyati.

Samāhitassa, bhikkhave, na cetanāya karaṇīyaṃ 'yathābhūtaṃ jānāmi passāmī 'ti. Dhammatā esā, bhikkhave, yaṃ samāhito yathābhūtaṃ jānāti passati.

Yathābhūtaṃ, bhikkhave, jānato passato na cetanāya karaṇīyaṃ 'nibbindāmi virajjāmī 'ti. Dhammatā esā, bhikkhave, yaṃ yathābhūtaṃ jānaṃ passaṃ nibbindati virajjati.

Nibbindassa, bhikkhave, virattassa na cetanāya karaṇīyaṃ 'vimuttiñāṇadassanaṃ sacchikaromī 'ti. Dhammatā esā, bhikkhave, yaṃ nibbindo viratto vimuttiñāṇadassanaṃ sacchikaroti.

Sīlavato (dat sg), den som handlar enligt sīla, dvs de etiska normerna, alltså: rättrådig; - bhikkhave (vok),

munkar (så även på alla följande ställen); - sīla-sampannassa (dat sg), full av sīla, utrustad med rättrådighet; - na, inte; - cetanāya (instr av cetanā, avsikt, vilja); - karaṇīya, eg. börande göras = behov; sīlavato ---- na cetanāya karaṇīyam; den rättrådige behöver inte vilja; - vippatisāra, dåligt samvete; a- icke-; - me, för mig; - uppajjatu (imper 3:e sg av uppajjati, uppstå); - ti, anföringstecken; - dhammatā, överensstämmelse med dhamma (regel, natur), naturlig företeelse; - esā (fem) denna; - yam, som, att.

pāmujja, tillfredsställelse;

Pamuditassa (dat sg av pamudita, nöjd); - pīti, hänryckning, glädje;

kāya, kropp; - me, min, för mig; - passambhatu (imper 3:e sg av passambhati, lugna, bli lugn, bli avspänd);

Passaddha (perf part), lugnad, avspänd: passaddhakāya, med avspänd kropp; - sukha, lycka, välbehag; - vediyāmi, (1:a sg ~~pres~~ imperativ av vediyati, känna erfara).

Sukhino (dat sg av sukhin, lycklig); - citta, sinne; - me, för mig; - samādhiyatu (imper 3:e sg pass av samādahati, koncentrera), må (sinnet) koncentreras; - samādhiyati, (det) blir koncentrerat.

Samāhitassa (dat sg av samāhita, koncentrerad); - yathābhūtam, som det verkligen är; - jānāmi (imper 1:a sg = pres ind, veta, förstå), må jag veta; - passāmi (imper 1:a sg = pres ind, se), må jag se;

jānato (dat sg av pres part jānam, vetande); - passato (dat sg av pres part passam, seende); - nibbindāmi (imper 1:a sg = pres ind av nibbindati, tröttna, känna avsky), må jag tröttna; - virajjāmi (imper 1:a sg = pres ind av virajjati, lösgöra sig, bli utan behov av, må jag bli fri;

Nibbindassa (dat sg pres part av nibbindati); - virattassa (dat sg pf part av virajjati); - vimutti, fri-

görelse; - ñāna, förstående, vetande; - dassana, insikt; vimutti-ñāna-dassanam: "frigörelseförståendeinsikt", dvs förstående och insikt som innebär frigörelse; - sacchikaromi (imper 1:a sg = pres ind av sacchikaroti, se, erfara), må jag erfara!

Munkar, den rättrådige, som behärskas av det rätta, han behöver inte vilja: "må jag slippa dåligt samvete!" Munkar, det är i enlighet med naturens ordning, att den rättrådige, som behärskas av det rätta, är fri från dåligt samvete.

Munkar, den som är fri från dåligt samvete, han behöver inte vilja: "må jag bli nöjd!" Munkar, det är i enlighet med naturens ordning, att den som är fri från dåligt samvete blir nöjd.

Munkar, den som är nöjd, han behöver inte vilja: "må jag fyllas av glädje!" Munkar, det är i enlighet med naturens ordning, att den som är nöjd, också känner glädje.

Munkar, den som känner glädje, han behöver inte vilja: "må min kropp bli avspänd!" Munkar, det är i enlighet med naturens ordning, att om någon känner glädje, så blir hans kropp avspänd.

Munkar, om någon är kroppsligt avspänd, så behöver han inte vilja: "må jag känna lycka!"Munkar, det är i enlighet med naturens ordning, att den som har avspänd kropp känner lycka.

Munkar, den som är lycklig, han behöver inte vilja: "må mitt sinne bli koncentrerat!" Munkar, det är i enlighet med naturens ordning, att hos den lycklige är sinnet koncentrerat.

Munkar, den som är koncentrerad, han behöver inte vilja: "må jag förstå och se som det verkligen är!" Munkar, det är i enlighet med naturens ordning, att den

som är koncentrerad förstår och ser som det verkligen är.

Munkar, den som förstår och ser som det verkligen är, han behöver inte vilja: "må jag ta avstånd och bli fri (från beroende)!" Munkar, det är enligt naturens ordning, att den som förstår och ser som det verkligen är, han tar avstånd och gör sig fri.

Munkar, den som tar avstånd och gjort sig fri, han behöver inte vilja: "må jag uppleva frigörelsens kunskap och insikt!" Munkar, det är enligt naturens ordning, att den som tar avstånd och gjort sig fri, han erfar frigörelsens kunskap och insikt.

Kommentar. Kedjans sista led, "frigörelsens kunskap och insikt" syftar på nibbāna, som bl.a. skildras som ett tillstånd av intellektuell klarhet, i förening med lugn tillfredsställelse och inre frihet. Resonemanget här avser att visa, att detta idealtillstånd uppnås genom en orsaksmässig, naturenlig utveckling, där det ena ledet naturligt leder över till ett annat. Vi kan notera, att ett av leden är koncentration, samādhi. Detta är ett meditationstillstånd, det sista stadiet av den 8-faldiga vägen. Genom koncentration kan man utbilda en förmåga av mera realistisk insikt och även övernaturligt vetande.

18. Hur de psykologiska faktorerna beror av varandra och hur detta beroende kan utnyttjas för frigörelse från lidande (Samyutta nikaya IV 86)

Çakkhuṃ ca paṭicca rūpe ca uppajjati cakkhuviññāṇam; tiṇṇaṃ sangati phasso; phassapaccayā vedanā; vedanāpaccayā tanhā; tassā-y-eva tanhāya asesavirāganirodhā ‡ bhavanirodho; bhavanirodhā jātinirodho; jātinirodhā jarāmaraṇaṃ sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā nirujjhanti. Evam etassa kevalassa dukkhakkhandhassa nirodho hoti. Ayaṃ dukkhassa atthagamo.

Cakkhuṃ (ack sg av cakkhu, öga); - ca, och; - paṭicca, beroende på, på grund av (styr ack); - rūpe (ack plur av rūpa, form); - uppajjati, uppstå; - viññāṇa, medvetande; - cakkhu-viññāṇa, ögonmedvetande, dvs synmedvetande; - tiṇṇaṃ (gen pl av ti, tre); - saṅgati, förening; - phassa, beröring, stimulering; - paccayā (abl sg av paccaya, orsak), på grund av; - vedanā, känsla; - taṇhā, törst, begär; - tassā (gen sg fem av pron so, denne); - (y)eva, just; - taṇhāya, (gen sg av taṇhā, törst); - asesa, utan rest, total; - virāga, begärsfrihet, övervinnande; - nirodha, försvinnande, upphörande; sammansättningen betyder alltså 'det restlösa övervinnandet och upphörandet' (kasus: abl sing); - bhava, tillblivelse; - jāti, födelse; - jarā, ålderdom; - maraṇa, död; - soka, sorg; - parideva, klagan; - dukkha, lidande; - domanassa, obehag, olycka; - upāyāsa (här nom pl), ängslan, ångest; - nirujjhanti (pres 3:e pl av nirujjhati, upphöra); - Evaṃ, så; - etassa (gen sg av esa, denna); - kevalassa (gen sg av kevala, hel); - khandha, mängd (här: gen sg); - nirodha, upphörande; - hoti, är; - ayaṃ, detta; - atthagama, eg. gående hem, gående till vila, upphörande.

På grund av ögat och formerna (tingen) uppstår synmedvetandet. Kombinationen av de tre kallas beröring (stimulation); genom beröring uppstår känsla. På grund av känsla uppstår törst (begär). Genom det totala övervinnandet

och upphörandet av denna törst upphör tillblivelsen. Genom att tillblivelsen upphör, upphör födelsen (bättre: utan tillblivelse blir det ingen ny födelse). Genom födelsens upphörande upphör ålderdom och död, sorg, klagan, lidande, olycka och ångest. Så upphör hela detta komplex av lidande. Detta är lidandets slut.

Kommentar. "Lidandets slut" innebär nibbāna. Hela serien ger en orsaksmässig förklaring till det mänskliga lidandet. Samtidigt poängteras att orsakskedjan öppnar en möjlighet till lidandets upphörande. Man är alltid fri att eliminera de tidigare leden av kedjan och därmed få resten att försvinna. Kedjan är i denna form helt psykologisk: genom varseblivningsprocessen ser vi de yttre tingen; denna process väcker känslor, och känslor väcker begär; men begären är den direkta anledningen till tillblivelse och ny födelse, i själva verket till allt det otillfredsställande i människans situation.

I vårt citat bygger hela kedjan på synsinnet. Texten upprepas emellertid i fortsättningen även för övriga sinnen.

Denna text är en variant av en mycket vanligare serie om 12 led, paṭiccasamuppāda-serien. Denna är emellertid mycket svårare att förklara, och vi har valt ovanstående, eftersom principen och ändamålet är samma för dem alla.

19. Allt är orsaksbetingat (Samyutta nikaya I 134)

Yathā aññataraṃ bījaṃ
khette vuttaṃ virūhati
pathavīrasañ cāgamma
sinehañ ca tad ubhayaṃ,
evaṃ khandhā ca dhātuyo
cha ca āyatanā ime
hetuṃ paṭicca sambhūtā
hetubhangā nirujjhare.

Yathā ... evaṃ, liksom ... så; - aññatara, en viss; - bījaṃ, korn; - khette (lok sg av khetta, fält, åker); - vutta (perf part) sådd; - virūhati, växa, skjuta skott; - pathavī, jord; - rasa, saft, smak; - ca, och; - āgamma, på grund av, tack vare (styr ack rasañ = rasaṃ); - sineha, fuktighet, fett; - tad, detta; - ubhayaṃ, båda (eller: dessutom); - khandha, personlighetsfaktor (nom pl); - dhātuyo (nom pl av dhātu, element; - cha, sex; - āyatana, sinnesområde (nom pl); - ime, dessa; - hetu, orsak (ack sg styrd av paṭicca, på grund av); - sambhūta, uppkommen, producerad (nom pl); - bhanga, upplösning (abl sg); - nirujjhare (pres ind medium, 3:e pl av nirujjhati, upplösas, upphöra).

Liksom ett korn, som sätts i en åker, växer tack vare jordens saft och näring, dessa två, så uppstår personlighetsfaktorerna, elementen och de sex sinnesområdena på grund av en orsak och upphör genom orsakens upplösning.

Kommentar. Människan utvecklas på grund av orsaker, på samma sätt som fröet växer på grund av betingelser i jorden.

Personlighetsfaktorerna är rūpa, form, kropp; vedanā, känsla; saññā, föreställning och perception; sankhāra, aktivitet; viññāṇa, medvetande.

Elementen är jord, vatten, eld, luft.

Sinnesområdena är syn, hörsel, lukt, smak, beröring och det inre sinnet (ett centrum för föreställningsverksamheten, dvs minne, tänkande och fantasi).

20. Genom orsakslagen kan vi forma oss själva (Dhammapada, vers nr 80)

Udakaṃ hi nayanti nettikā,
usukārā namayanti tejanaṃ,
dāruṃ namayanti tacchakā,
attānaṃ damayanti paṇḍitā.

udaka, vatten; - hi, ty; - nayanti (pres 3:e pl av neti, leda); - nettika, vattenledningsexpert, ingenjör; - usukāra, pilmakare; - namayanti (pres 3:e pl av nameti, böja, forma); - tejana, pil; - dāru, trä; - tacchaka, snickare; - attānaṃ (ack sg av attā, sig själv); - damayanti (3:e pl pres av dameti, bemästra, besegra); - paṇḍita, vis.

Ty ingenjörer leder vatten,
pilmakare formar pilen,
snickare formar trä,
de visa bemästrar sig själva.

21. Följderna av en handling kommer inte alltid genast (Dhammapada, vers 71)

Na hi pāpaṃ kataṃ kammaṃ
sajju khīraṃ va muccati;
ḍahaṃ taṃ bālam anveti
bhasmācchanno va pāvako.

na, inte; - hi, ty; - pāpa, ond; - kata, gjord; - kamma, handling; - sajju, nyligen; - khīra, mjölk; - va, liksom; - muccati (pass till muñcati, befria) stelna,

ysta sig; - daham (pres part nom av dahati, bränna), glödande; - tam (ack sg av so, här använt som bestämd artikel); - bāla, dum, obetänksam; - anveti, följa; - bhasma, aska; - ācchanna, täckt; - pāvaka, eld.

Ty en utförd ond handling, liksom nymjölkad mjölk, stelnar inte (genast). Brännande följer den den obetänksamme liksom eld täckt med aska.

Kommentar. Här uttryckes grundtanken i karma-läran. Liksom nymjölkad mjölk inte ystar sig genast, så framträder inte genast konsekvenserna av en ond handling: den döljer sig, liksom eld under aska, men den finns där, och då den "mognat", påverkar den utförarens tillstånd, antingen i detta liv eller i ett senare.

22. Hur handlingarna bestämmer återfödelsen (Anguttara nikaya I 122)

Idha, bhikkhave, ekacco puggalo savyāpajjhaṃ kāyasankhāraṃ abhisankharoti savyāpajjhaṃ vacīsankhāraṃ abhisankharoti savyāpajjhaṃ manosankhāraṃ abhisankharoti. So savyāpajjhaṃ kāyasankhāraṃ abhisankharitvā savyāpajjhaṃ vacīsankhāraṃ abhisankharitvā savyāpajjhaṃ manosankhāraṃ abhisankharitvā savyāpajjhaṃ lokaṃ uppajjati. Taṃ enaṃ savyāpajjhaṃ lokaṃ uppannaṃ samānaṃ savyāpajjhā phassā phusanti. So savyāpajjhehi phassehi phuṭṭho samāno savyāpajjhaṃ vedanaṃ vediyati ekantadukkhaṃ, seyyathāpi sattā nerayikā.

idha, här, i detta avseende; - bhikkhave, munkar! - ekacca, en, en viss; - puggala, person; - sa, med; - vyāpajjha, skada; - savyāpajjha, aggressiv; - kāya, kropp; - sankhāra, handling; - abhisankharoti, göra, utföra, samla; - vacī-, tal-; - mano, det inre sinnet; - so, han; - abhisankharitvā (ger), efter att ha gjort; - loka, värld;

- uppajjati, uppstå, återfödas (här med ack: till); - tam enam (ack), honom; - uppanna, återfödd; - samāna (pres part till atthi, vara), varande; - phassā (nom pl), retningar; - phusanti (pres 3:e pl av phusati, beröra, nå, påverka); - phassehi (instr pl av phassa, retning); - phuttha (pf part), påverkad; - vedanā, känsla; - vedivati, känna; - ekanta, mycket, utomordentligt; - ekanta-dukkha, utomordentligt plågsam; - seyyathā, såsom; - api, just; - satta, varelse; - nerayika, dömd till niraya, skärselden.

Munkar, en viss person gör sig skyldig till aggressivt yttre beteende,. till aggressivt tal, till aggressiva tankar (eg. psykiskt beteende). Sedan han gjort sig skyldig till aggressivt yttre beteende, till aggressivt tal och till aggressiva tankar, föds han till en aggressiv värld. Då han är född till en aggressiv värld, utsättes han för aggressiva inflytelser. Påverkad av aggressiva inflytelser känner han aggressiva känslor, som är ytterst plågsamma, sådana som de till skärselden dömda känner.

Kommentar. Av citatet framgår hur onda handlingar straffas, och texten fortsätter sedan med ett motsvarande avsnitt om hur goda handlingar får sin belöning.

Buddhismen räknar med en himmel och en skärseld (ofta kallad helvete i översättningar): båda är platser dit människor återföds för sina handlingars skull. Även där skall man dömas efter sina handlingar och återfödas på annan plats. Buddhistens mål är att undvika varje återfödelse, även återfödelse i himlen.

23. En stark önskan kan påverka återfödelsen (Majjhima nikaya III 99 f)

Idha, bhikkhave, bhikkhu saddhāya samannāgato hoti, sīlena samannāgato hoti, sutena samannāgato hoti, cāgena

samannāgato hoti, paññāya samannāgato hoti. Tassa evaṃ hoti: Aho vatāhaṃ kāyassa bhedā parammaraṇā khattiyamahāsālānaṃ sahavyataṃ uppajjeyyan ti. So taṃ cittaṃ dahati, taṃ cittaṃ adhiṭṭhāti, taṃ cittaṃ bhāveti; tassa te saṅkhārā ca vihāro c'evaṃ bhāvitā bahulīkatā tatr'uppattiyā saṃvattanti. Ayaṃ, bhikkhave, maggo ayaṃ paṭipadā tatr'uppattiyā saṃvattati.

idha, här, med avseende härpå; - bhikkhave, munkar! - bhikkhu, munk; - saddhāya (instr sg av saddhā, tro); - samannāgata, utrustad med (styr instr); - hoti, är; - sīla (instr sg), dygd, rättfärdighet; - suta, lärdom, kunskap; - cāga, avstående, frikostighet; - paññā, förstående; - tassa (dat sg till so), till honom; - evaṃ, så; - tassa evaṃ hoti, det faller honom in; - aho vata, ack! - ahaṃ, jag; - kāyassa (gen sg av kāya, kropp); - bhedā (abl sg av bheda, upplösning); - paraṃ, efter (styr abl); - maraṇa (abl sg) död; - khattiya, adel; - mahā-sāla, ägande stora salar, dvs rik; khattiyamahāsāla (gen pl) rik adelsman; - sahavyatā, sällskap; - uppajjeyyaṃ (1:a sg opt av uppajjati, återfödas), må jag återfödas; - ti (anföringstecken); - so, han; - taṃ (ack sg av so, denne); - citta, sinne, här snarare: tanke; - dahati, placera, fästa, fixera; - adhiṭṭhāti, koncentrera sin uppmärksamhet på; - bhāveti, utveckla; - te, dessa; - saṅkhāra (nom pl), handling, process; - vihāra, förblivande, tillstånd; - ca ... ca, både ... och; - evaṃ, så; - bhāvita, utvecklad; bahulīkata, övad; - tatra, där; - uppatti (dat sg) uppkomst, födelse); - saṃvattati, leda till; - ayaṃ, detta; - magga, väg; - paṭipadā, väg, metod.

Munkar, antag att (=idha) en munk är utrustad med tro, utrustad med rättfärdighet, utrustad med kunskap, utrustad med frikostighet, utrustad med förstående. Den

tanken faller honom in: "ack om jag kunde bli återfödd i de rika adelsmannens krets efter kroppens upplösning efter döden!" Den tanken fixerar han, den tanken koncentrerar han sig på, den tanken låter han växa. Dessa processer och detta tillstånd hos honom leder, då de på detta sätt utvecklats och övats, till återfödelse där. Munkar, denna väg, denna metod leder till återfödelse där.

Kommentar. Av denna text framgår det, att önskan om en viss typ av återfödelse spelar stor roll för utformningen av nästa liv enligt buddhistisk uppfattning. Men denna önskan fungerar endast om vissa kvalifikationer är för handen: tro, moral, kunskap, förståelse. På detta sätt kan alltså den inre orsaksprocessen användas, antingen för att förverkliga önskningar om utformningen av nästa liv, eller för att helt undvika ny födelse.

24. Sammanfattning av vägen (Dhammapada, vers 183)

sabbapāpassa akaraṇam
kusalassa upasampadā
sacittapariyodapanam
etaṃ buddhāna sāsanam.

sabba, all; - pāpassa (gen sg av pāpa, ond); - karaṇa, utförande; - akaraṇa, icke-görande; - kusalassa (gen sg av kusala, ändamålsenlig, god); - upasampadā, åtagande; - sa, sin; - citta, sinne; - pariyodapana, rening; - etaṃ, det; - buddhāna (gen pl av buddha, en upplyst, en Buddha); - sāsana, lära.

Att undvika allt ont,
att göra det goda,
att rena sitt sinne,
det är de upplystas lära.

Kommentar. Buddha lärde, att han inte var ensam om sin ställning och värdighet, utan att Buddhor födes i världen med olika mellanrum; - därav pluralen. Han ansåg att alla Buddhor förkunnade samma lära och hade samma funktion.

25. Munk eller inte? (Majjhima nikaya III 33)

Pubbe kho ahaṃ, āvuso, agāriyabhūto samāno aviddasu ahosiṃ; tassa me Tathāgato vā Tathāgata-sāvako vā dhammaṃ desesi; tāhaṃ dhammaṃ sutvā Tathāgate saddhaṃ paṭilabhiṃ; so tena saddhāpaṭilābhena samannāgato iti paṭisañcikkhim: Sambādho gharāvāso rajāpatho, abbhokāso pabbajjā; na-y-idaṃ sukaraṃ agāraṃ ajjhāvasatā ekanta-paripuṇṇaṃ ekantaparisuddhaṃ sankhalikhitaṃ brahmacariyaṃ carituṃ; yannūnāhaṃ kesamassuṃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṃ pabbajeyyan ti. So kho ahaṃ, āvuso, aparena samayena appaṃ vā bhogakkhandhaṃ pahāya mahantaṃ vā bhogakkhandhaṃ pahāya, appaṃ vā ñātiparivaṭṭaṃ pahāya mahantaṃ vā ñātiparivaṭṭaṃ pahāya, kesamassuṃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṃ pabbajiṃ.

pubbe (lok), förut; - kho, förvisso; - ahaṃ, jag; - āvuso (tilltalsord), vänner! - agāriya, lekman; - bhūta (pf part till bhavati, bli), havande blivit, varande; - samāna, varande; - aviddasu, okunnig; - ahosiṃ (aor, 1:a sg av bhavati), jag var; - tassa me (dat sg), eg 'denne mig' = mig; - Tathāgata, 'så gången', benämning på Buddha; - vā ... vā, antingen ... eller; - sāvaka, lärjunge; - dhamma, den buddhistiska läran; - desesi (aor 3:e sg av deseti, undervisa); - tāhaṃ = taṃ ahaṃ; taṃ hör till dhammaṃ: denna lära; - sutvā (ger av suṇāti, höra), havande hört; - saddhā, tro; - paṭilabhiṃ (aor 1:a sg av paṭilabhati, mottaga); - so syftar här på 1:a

pers: jag; - tena (instr sg av so, den); - saddhāpatilābha, 'mottagande av tro'; - ~~samanāgata~~, utrustad med: 'gripen av denna tro', 'sedan jag fyllts av denna tro'; - iti, så; - patisañcikkhim (aor 1:a sg av patisañcikkhati, tänka, reflektera); - sambādha, instängd, trång; - ghara, hus; - āvāsa, liv; - gharāvāsa, familjeliv; - rajāpatha, dammig plats; - abbhokāsa, öppen plats; - pabbajjā, munkliv; - na-y-idam: na, inte; - idam, det; - sukara, lätt; - agāra, hus; - ajjhāvasatar (nom sg), den som bor i; - ekanta, absolut, utomordentligt; - paripunna, hel, fullkomlig; - parisuddha, ren; - sankha, snäcka; - likhita, polerad; - brahmacariya, det goda livet, livet enligt läran; - caritum (inf till carati, röra sig, leva; inf styres av sukaram); - nūna, nu; - yam nūna aham + opt: låt mig nu; - kesa, hår; - massu, skägg; - ohāretvā (ger av ohāreti, skära av); - kāsāya (ack pl neutr), gul; - vattha (ack pl neutr), dräkt; - acchādeti (ger), ta på sig; - agārasmā (abl sg till agāra), hemifrån; - anagāriya, hemlöshet; - pabbajeyyam (opt, 1:a sg av pabbajati, gå ut till), må jag gå ut (till); - ti (anföringstecken); - so ... aham, jag; - kho, därför; - apara, en annan, senare; - samaya, tid; - appa, liten; - vā ... vā, antingen ... eller; - bhoga, ägodel, rikedom; - khandha, massa; bhogakkhandha, rikedom, förmögenhet; - pahāya (ger av pajahati, göra sig av med, lämna); - mahant (ack sg), stor; - ñāti, släkting; - parivatta, omgivning, krets.

Samanr

Vänner, förut då jag var lekman, var jag okunnig. Buddha själv eller en av Buddhas lärjungar undervisade mig i läran. Då jag hörde läran, fick jag förtroende för Buddha. Sedan jag fått förtroende för honom, reflekterade jag så här: "Familjelivet är trångt och dammigt, men munklivet är fritt. Det är inte lätt för den som bor hemma att leva det goda livet (så att det blir) alldeles

fullkomligt, rent och polerat som en snäcka. Låt mig alltså skära av hår och skägg, ta på mig de gula kläderna och gå bort från mitt hem till hemlösheten!"
Efter någon tid, vänner, gjorde jag mig alltså av med allt vad jag ägde, vare sig det var litet eller mycket, och jag slet mig loss från kretsen av anförvanter, vare sig den var liten eller stor. Jag skar av hår och skägg, tog på de gula kläderna och gick ut från mitt hem till hemlösheten.

Kommentar. Texten är hämtad ur ett tal av Buddha. Han skildrar här hur han föreställer sig att en av hans avancerade lärjungar tänker tillbaka på hur det hela började. Denna situation är alltså förklaringen till de alternativ som vi finner i texten: det lämnas oavgjort, om Buddha själv eller någon av hans elever lämnat undervisningen, om personens släkt var stor eller liten, osv.

Texten fortsätter sedan med att skildra hur den nye munken tillägnade sig rätt levnadssätt och levde enligt reglerna, hur han lärde sig meditation och slutligen blev <u>arahant</u> (fullkomlig).

26. Den åttafaldiga vägens första del: rätt uppfattning (Digha nikaya II 311 f)

Katamā ca, bhikkhave, sammā-diṭṭhi?

Yaṃ kho, bhikkhave, dukkhe ñāṇaṃ dukkha-samudaye ñāṇaṃ dukkhanirodhe ñāṇaṃ dukkha-nirodha-gāminiyā paṭipadāya ñāṇaṃ, ayaṃ vuccati, bhikkhave, sammā-diṭṭhi.

<u>katama</u>, vad? - <u>ca</u>, och; - <u>bhikkhave</u>, munkar! - <u>sammā</u>, rätt; - <u>diṭṭhi</u>, uppfattning, lära; <u>yaṃ ... ñāṇaṃ</u> ..., <u>ayaṃ</u>, 'det förstående som (gäller: lok), det ...'; yaṃ, som; - <u>kho</u>, just; - <u>dukkhe</u> (lok av <u>dukkha</u>), angående lidandet; <u>ñāṇa</u>, förstående; - <u>samudaya</u> (lok), uppkomst; -

nirodha (lok), upphörande; - gāminiyā (lok sg fem av gāmin, gående); - patipadā (lok sg) väg; - ayaṃ, den, det; - vuccati (pres pass) sägs, kallas.

Munkar, vad är rätt uppfattning?

Munkar, förståelsen av lidandet, förståelsen av lidandets uppkomst, förståelsen av lidandets upphörande och förståelsen av den väg som går till lidandets upphörande - det, munkar, kallas rätt uppfattning.

27. Rätt beslut (Digha nikaya II 312)

Katamo ca, bhikkhave, sammā-sankappo?

Nekkhamma-sankappo avyāpāda-sankappo avihiṃsā-sankappo, ayaṃ vuccati, bhikkhave, sammāsankappo.

Katama, vad? - ca, och; - bhikkhave, munkar! - sammā, rätt; - sankappa, avsikt, beslut; - nekkhamma, behovslöshet; - avyāpāda, frihet från önskan att skada, dvs välvilja; - avihiṃsa, frihet från grymhet, dvs medlidande; - ayaṃ, det; - vuccati, kallas.

Munkar, vad är rätt beslut?

Beslutet att vara fri från behov, beslutet att ej vilja skada, beslutet att ej visa grymhet - det, munkar, kallas rätt beslut.

Kommentar. Sankappa är ett ord för sinnets allmänna inriktning, som alltså skall vara fri från negativa element. Vi har översatt ordagrant, alltså med negativa ord, men, som så ofta i pali, har de negativa formuleringarna positiv betydelse: oberoende, välvilja, medlidande. Buddhismen betonar starkt viljans och avsiktens betydelse, och i det citerade yttrandet finner vi i själva verket den buddhistiska moralens kärna.

28. Rätt tal (Digha nikaya II 312)

Katamā ca, bhikkhave, sammā-vācā?

Musā-vādā veramaṇī, pisuṇāya vācāya veramaṇī, pharusāya vācāya veramaṇī, samphappalāpā veramaṇī, ayaṃ vuccati, bhikkhave, sammā-vācā.

katama, vad? - ca, och; - bhikkhave, munkar! - sammā, rätt; - vācā, tal, yttrande; - musā (adv), falskt; - vādā (abl sg, vāda, tal); - veramaṇī, avhållsamhet (från: abl); - pisuṇāya (abl fem sg av pisuṇa, elak); - pharusāya (abl sg fem av pharusa, ovänlig, hård); - sampha, tanklös, lättsinnig; - palāpa (abl), skvaller; - ayaṃ, det; - vuccati, kallas.

Munkar, vad är rätt tal?

Avhållsamhet från lögn, avhållsamhet från elakt (för)tal, avhållsamhet från ovänligt (till)tal; avhållsamhet från tanklöst skvaller - det, munkar, kallas rätt tal.

29. En utförligare definition av rätt tal (Anguttara nikaya V:205)

Musāvādaṃ pahāya musāvādā paṭivirato hoti, saccavādī saccasandho theto paccayiko avisaṃvādako lokassa, pisunaṃ vācaṃ pahāya pisunāya vācāya paṭivirato hoti; na ito sutvā amutra akkhātā imesaṃ bhedāya, amutra vā sutvā na imesaṃ akkhātā amūsaṃ bhedāya; iti bhinnānaṃ vā sandhātā sahitānaṃ vā anuppadātā samaggārāmo samaggarato samagganandī samaggakariṇiṃ vācaṃ bhāsitā hoti. Pharusaṃ vācaṃ pahāya pharusāya vācāya paṭivirato hoti, yā sā vācā nelā kaṇṇasukhā pemaniyā hadayan-gamā porī bahujanakantā bahujanamanāpā, tathārūpiṃ vācaṃ bhāsitā hoti. Samphappalāpaṃ pahāya samphappalāpā paṭivirato hoti kālavādī bhūtavādī atthavādī dhammavādī vinayavādī,

nidhānavatiṃ vācaṃ bhāsitā hoti kālena sāpadesaṃ pariyantavatiṃ atthasaṃhitaṃ.

musāvāda, lögn; - pahāya (ger av pajahati, överge, avstå från), havande övergivit; - paṭivirata, avhållsam (styr abl); - hoti, är; - sacca, sanning; - vādin (nom sg), talande; - saccasandha, tillförlitlig; - theta, fast, pålitlig; - paccayika, pålitlig; - avisaṃvādaka, ej bedragande; - lokassa (gen sg av loka, värld); - pisuna, elak; - vācā, tal; - na, inte; - ito, här(ifrån); - sutvā (ger av suṇāti, höra), havande hört; - amutra, där; - akkhātar (nom sg), en som berättar; - imesaṃ (gen pl av ayaṃ, denne); bhedāya (dat av bheda, oenighet; dat anger avsikt), för att skapa oenighet (imesaṃ: bland dem); - vā, eller; - amūsaṃ (gen pl av asu, den där); - iti, sålunda; - bhinna (gen pl pf part till bhindati, klyva), splittrad, oenig; - vā ... vā, antingen ... eller; - sandhātar (nom sg), fredsstiftare; - sahita (gen pl), förenad, enig; - anuppadātar (nom sg) en som åstadkommer; - samagga, fred; - ārāma, glädje, nöje; - rata, glädjande sig åt; - nandin, lycklig över; - karin (ack sg), alstrande; - bhāsitar, en som säger; - pharusa, ovänlig; - yā sā (nom fem), just sådan som; - nela, oklanderlig, mild; - kaṇṇa, öra; kaṇṇa-sukha, angenämt att höra; - pemanīya, tillgiven, vänlig; - hadaya, hjärta; - gama, gående; - hadayaṅgama, som går till hjärtat, angenäm; - porin (nom sg), hövlig; - bahu, mycken; - jana, människa; - kanta, angenäm: 'angenäm för många människor'; - manāpa, tilltalande; - tathārūpi, sådan, eg: av sådan form (rūpa); - sampha, meningslös, tanklös; - palāpa, pladder, struntprat; - kāla, tid; - kāla-vādin, talande vid rätt tid; bhūta (pf part av bhavati, bli), det som blivit = sanning, verklighet; - attha, sak, nytta, mening; - dhamma, den buddhistiska läran; - vinaya, regel, norm; - nidhānavant

(ack sg fem), värd att spara, värd att minnas; - sāpadesa, förnuftig; - pariyantavant, ändamålsenlig; - atthasamhita, förenad med nytta, välgörande.

Han upphör med falskt tal och avhåller sig från sådant; han talar sanning, är sannfärdig, fast och tillförlitlig, för inte världen bakom ljuset. Han upphör med förtal och avhåller sig från sådant; om han hört någonting här, berättar han det inte på annat håll för att skapa oenighet bland dem (dvs folket på den platsen). Eller om han hört något där, så berättar han det inte för dessa (dvs folket här) för att skapa oenighet bland de andra (dvs folket på den plats som betecknas med amutra). Sålunda blir han antingen en enare av de oeniga eller en åstadkommare av eniga (alltså: en som bekämpar oenighet och skapar enighet; möjligen betyder sahitānam anuppadātā: ett stöd åt de eniga); han gläds åt fred, har sitt nöje och sin lycka i fred och yttrar ord som leder till fred. Han upphör med ovänligt tal och avhåller sig från sådant; men just sådant tal som är milt, angenämt att höra, vänligt, går till hjärtat, är hövligt, angenämt för många, tilltalande för många - sådant tal yttrar han. Han upphör med meningslöst pladder och avhåller sig från sådant; han talar i rätt tid, han talar om fakta, han säger sådant som är till gagn, han talar om läran, om reglerna; han säger vid rätt tid sådant som är värt att minnas, som är förnuftigt, ändamålsenligt och nyttigt.

Kommentar. Detta citat klargör närmare vad som menas med rätt tal. "Han" i texten syftar överallt på buddhistmunken.

Vinaya, 'regel', är namnet på den samling av regler som gäller för munkarnas liv.

30. Rätt handlande (Digha nikaya II 312)

Katamo ca, bhikkhave, sammā - kammanto?
Pāṇātipātā veramaṇī adinnādānā veramaṇī, kāmesu micchācārā veramaṇī, ayaṃ vuccati, bhikkhave, sammā-kammanto.

katama, vad? - ca, och; - bhikkhave, munkar! - sammā, rätt; - kammanta, handlande; - pāṇa, liv; - atipātā (abl sg), dödande; - veramaṇī, avhållsamhet (från: abl); - adinna, ej givet; - ādānā (abl sg av ādāna, tagande, stöld); adinn'ādāna, 'tagande vad som ej givits' = stöld; - kāmesu (lok pl av kāma, allmänt: sinnliga begär och njutningar, här mera speciellt: sexuell kärlek); - micchā, felaktigt; - cāra, uppförande; - kāmesu micchācārā (abl sg), sexuell förseelse.

Munkar, vad är rätt handlande?
Avhållsamhet från att döda något levande, avhållsam-samhet från stöld, avhållsamhet från sexuella förseelser - det, munkar, kallas rätt handlande.

31. Hur de fullkomliga lever (Anguttara nikaya I 211 f)

Yāvajīvaṃ arahanto abrahmacariyaṃ pahāya brahmacārī ārācārī viratā methunā gāmadhammā.
Yāvajīvaṃ arahanto surāmerayamajjapamādaṭṭhānaṃ pahāya surāmerayamajjapamādaṭṭhānā paṭiviratā.
Yāvajīvaṃ arahanto ekabhattikā rattūparatā viratā vikālabhojanā.
Yāvajīvaṃ arahanto naccagītavāditavisūka-dassanā mālāgandha-vilepanadhāraṇa-maṇḍana-vibhūsanaṭṭhānā paṭiviratā.
Yāvajīvaṃ arahanto uccāsayana-mahāsayanaṃ pahāya uccāsayanamahāsayanā paṭiviratā nīcaseyyaṃ kappenti mañcake vā tiṇasanthārake vā. ...

yāva, så länge som; - jīva, liv; yāvajīvam, hela livet; - arahanto (nom pl av arahant, fullkomlig); - a-brahmacariya, omoral, här närmast: okyskhet; - pahāya (ger av pajahati, avvisa, upphöra med), havande upphört med; brahmacārin (adj här nom pl), levande ett rent liv; - ārācārin, levande fjärran (ārā = fjärran) från det onda; - viratā (nom pl av virata, avstående ifrån); - methuna (abl sg styrt av viratā), sexuellt umgänge: - gāma, by; - dhamma, sak, uppförande, mentalitet: gāma-dhamma, alltså: 'bymentalitet' (påstås betyda 'umgänge med kvinnor'); -

surā, alkoholhaltig dryck; - meraya, rusdryck; - majja, berusning; - pamāda, vårdslöshet, lättja; - thāna, tillstånd; - pativirata, avhållsam (styr abl); - eka, en enda; - bhatta, föda, mål; ekabhattika (adj nom pl) ätande endast ett mål; - ratta, natt, tid; - uparata, avstående ifrån; rattūparata (nom pl) avstående från föda på natten; - vikāla, olämplig tid; - bhojana, föda; vikālabhojana (abl sg), ätande på fel tid (dvs på eftermiddagen); -

nacca, dans; - gīta, sång; - vādita, instrumentalmusik; - visūka, uppvisning, utförande; - dassana (abl sg), seende; - mālā, krans; - gandha, parfym; - vilepana, olja, 'hudkräm'; - dhārana, bärande; - mandana, prydnad, smycke; - vibhūsana, smycke; vibhūsanatthāna (abl sg) tillstånd av utsmyckning; - Den långa sammansättningen analyserar man först genom att dela upp den på mitten. Vardera hälften börjar med ett antal samordnade substantiv som utgör objekt för var sitt verbalsubstantiv. Relationen mellan de två hälfterna kan uppfattas på två sätt: a) samordning = 'ifrån att bära .... och från att pryda och smycka sig', b) underordning = 'från att pryda och smycka sig genom att bära ...'

uccā, hög; - sayana, säng; - mahā (nom sg av mahant,

stor); - nīca, låg, anspråkslös; - seyya, säng; - kappeti (3:e pl), göra, anordna; - mañcaka (lok sg), sängställ, plattform; - vā ... vā, antingen ... eller; - tiṇa, gräs; - santhāraka, matta.

Så länge de lever avvisar de fullkomliga ett okyskt liv: de lever ett rent liv fjärran från det onda och avhåller sig från sexuell samlevnad och byvanor.

Så länge de lever avvisar de fullkomliga det tillstånd av lättja som åtföljer berusning med alkoholhaltiga och rusande drycker och avhåller sig därifrån.

Så länge de lever intar de fullkomliga endast ett mål (om dagen): de avstår från föda på natten och avhåller sig från att äta på fel tid.

Så länge de lever avhåller sig de fullkomliga från att bevista utförande av dans, sång och musik och från att smycka och pryda sig genom användning av kransar, parfym och kosmetik.

Så länge de lever avvisar de fullkomliga en hög och stor säng och avhåller sig från (att använda) sådana: de gör i ordning en låg viloplats antingen på en plattform eller på en stråmatta.

Kommentar. I detta avsnitt specificeras de regler enligt vilka en arahant (dvs en som uppnått det mål buddhismen syftar mot) lever: det är ett enkelt och avhållsamt liv, dock fritt från självplågeri. Sexuell avhållsamhet är självklar, eftersom han ej önskar ge upphov till nytt liv och för egen del vill stå helt fri från bindning vid livet.

32. Rätt livsuppehälle (Digha nikaya II 312)

Katamo ca, bhikkhave, sammā-ājīvo?

Idha, bhikkhave, ariya-sāvako micchā-ājīvaṃ pahāya sammā-ājīvena jīvikaṃ kappeti, ayaṃ vuccati, bhikkhave,

sammā-ājīvo.

katama, vad? - ca, och; - bhikkhave, munkar! - sammā, rätt; - ājīva, livsform, livsuppehälle; - idha, här; - ariya, ädel; - sāvaka, lärjunge; - micchā, falskt, felaktigt; - pahāya (ger av pajahati, överge), havande undvikit; - ājīvena (instr sg av ājīva); - jīvikam (ack sg av jivikā, livsuppehälle); - kappeti, få, skaffa sig, göra; - ayaṃ, det; - vuccati, kallas.

Munkar, vad är rätt livsuppehälle?

I detta fall, munkar, undviker en god lärjunge en felaktig livsform och skaffar sig sitt uppehälle genom en riktig livsform - det, munkar, kallas rätt livsuppehälle.

33. Felaktigt livsuppehälle (Majjhima nikaya III 75)

'Katamo ca, bhikkhave, micchā-ājīvo?

Kuhanā lapanā nemittakatā nippesikatā lābhena lābhaṃ nijîgiṃsanatā, ayaṃ, bhikkhave, micchā-ājīvo.

katama, vad? - ca, och; - bhikkhave, munkar! - micchā, felaktigt; - ājīva, livsuppehälle; - kuhanā, bedrägeri; - lapanā, tal; kuhanā lapanā, bedrägligt tal (eller: bedrägeri och smicker); - nemittakatā, spådom, insinuation; - nippesikatā, taskspeleri, knep, humbug; - lābhena (instr sg av lābha, förvärv, vinst); - nijigimsanatā, lystnad, rovgirighet; 'lystnad efter vinst på vinst'; - ayam, det.

Munkar, vad är felaktigt livsuppehälle?

Bedrägligt tal, spådom, humbug, lystnad efter vinst på vinst - det, munkar, är felaktigt livsuppehälle.

34. Rätt ansträngning (Digha nikaya II 312)

Katamo ca, bhikkhave, sammā-vāyāmo?

Idha, bhikkhave, bhikkhu anuppannānaṃ pāpakānaṃ akusalānaṃ dhammānaṃ anuppādāya chandaṃ janeti vāyamati, viriyaṃ ārabhati, cittaṃ paggaṇhāti padahati. Uppannānaṃ pāpakānaṃ akusalānaṃ dhammānaṃ pahānāya chandaṃ janeti vāyamati, viriyaṃ ārabhati, cittaṃ paggaṇhāti padahati. Anuppannānaṃ kusalānaṃ dhammānaṃ uppādāya chandaṃ janeti vāyamati, viriyaṃ ārabhati, cittaṃ paggaṇhāti padahati. Uppannānaṃ kusalānaṃ dhammānaṃ ṭhitiyā asammosāya bhiyyobhāvāya vepullāya bhāvanāya pāripūriyā chandaṃ janeti vāyamati, viriyaṃ ārabhati, cittaṃ paggaṇhāti padahati. Ayaṃ vuccati, bhikkhave, sammā-vāyāmo.

katama, vad? - ca, och; - bhikkhave, munkar! - sammā, rätt; - vāyāma, ansträngning; - idha, här; - bhikkhu, munk; - anuppannānaṃ (gen pl av an-uppanna, icke uppkommen; jfr längre ner: uppanna, uppkommen); - pāpaka (gen pl), ond; - akusala (gen pl), oändamålsenlig, olämplig, oskicklig (jfr längre ner: kusala, ändamålsenlig, skicklig); - dhamma (gen pl), föreställning, psykiskt tillstånd, psykisk process; - anuppādāya (dat sing av verbalnomen anuppāda, använt som final inf), för icke-uppkomst av (genitiverna hör hit) = för att ..... ej må uppkomma; - chanda, avsikt, önskan; - janeti, skapa, framkalla; - vāyamati, sträva, anstränga sig; - viriya, energi, ansträngning; - ārabhati, börja, försöka; viriyaṃ ārabhati, göra en ansträngning; - citta, sinne; - paggaṇhāti, sträcka, anstränga; - padahati, tvinga, bemöda; - pahānāya (dat av verbalsubst pahāna använt som final inf), för att driva bort; - ṭhitiyā (dat sg av ṭhiti, fortlevande, stabilisering); - asammosāya (dat sg av asammosa, frihet från förvirring); - bhiyyo-bhāvāya (dat sg av bhiyyobhāva, tillväxt, utökning); - vepullāya

(dat sg av vepulla, överflöd, rikedom, full utveckling); - bhāvanāya (dat sg av bhāvanā, utveckling, odling); - pāripūriyā (dat sg av pāripūri,fullbordan, fullkomning); - ayam, det; - vuccati, kallas.

Munkar, vad är rätt ansträngning?

Munkar, med avseende härpå framkallar munken en önskan och strävan, mobiliserar energi, koncentrerar och tvingar sitt sinne, för att onda och olämpliga sinnesprocesser, som ännu ej uppkommit, ej heller må uppkomma. Han framkallar en önskan och strävan, mobiliserar energi, koncentrerar och tvingar sitt sinne för att driva bort onda och olämpliga sinnesprocesser som redan uppkommit. Han framkallar en önskan och strävan, mobiliserar energi, koncentrerar och tvingar sitt sinne, för att lämpliga sinnesprocesser, som ännu ej uppkommit, må uppkomma. Han framkallar en önskan och strävan, mobiliserar energi, koncentrerar och tvingar sitt sinne, för att redan uppkomna lämpliga sinnesprocesser må stabiliseras, nå klarhet, tillväxa, berikas, utvecklas och fullkomnas. Munkar, detta kallas rätt ansträngning.

Kommentar. Vad som här säges med många ord är helt enkelt, att man bör inrikta alla sina krafter på att framkalla de lämpliga inre processerna och behålla dem, med uteslutande av allt annat. Ordet dhamma har många betydelser, en av de vanligaste: 'föreställning', 'psykiskt innehåll', 'psykisk process'. I detta sammanhang är översättningen 'tillstånd' vanligast. Emellertid var Buddhas uppfattning av personligheten dynamisk och han fann inga tillstånd utan endast processer, dvs skeenden som ständigt förändrades. Endast nirvana uppfattades som ett tillstånd. Vad vi kallat "sinnesprocess" är alltså detsamma som "medveten process" och syftar inte på de sex sinnena. Man kunde säga "själsprocess", men Buddha räk-

nade ej med någon själ.

Buddhas uppfattning om de inre processerna var kausal: varje process uppkom av en orsak och var själv orsak till den följande. Eftersom detta gällde även på det moraliska planet, kunde varje process ses som "belöning" eller "straff" för någon föregående, liksom ett motorfel är ett "straff" för vanskötsel av bilen. Vår moraliska utveckling och hela vårt kommande öde är alltså en naturlig följd av de inre processernas art: det är därför onödigt att kalla dessa "goda" och "onda". Dessa ord användes i själva verket inte så mycket utan ersättes i regel med kusala och akusala, dvs "ändamålsenlig", "lämplig" och deras motsatser.

35. Rätt medvetenhet (Digha nikaya II 292)

Bhikkhu gacchanto vā "Gacchāmīti" pajānāti, ṭhito vā "Ṭhito'mhīti" pajānāti, nisinno vā "Nisinno 'mhīti" pajānāti, sayāno vā "Sayāno 'mhīti" pajānāti.Yathā yathā vā pan'assa kāyo paṇihito hoti, tathā tathā naṃ pajānāti.

Iti ajjhattaṃ vā kāye kāyānupassī viharati, bahiddhā vā kāye kāyānupassī viharati, ajjhattabahiddhā vā kāye kāyānupassī viharati. Samudaya-dhammānupassī vā kāyasmiṃ viharati, vaya-dhammānupassī vā kāyasmiṃ viharati, samudaya-vaya-dhammānupassī vā kāyasmiṃ viharati. "Atthi kāyo" ti vā pan'assa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvad eva ñāṇamattāya patissati-mattāya. Anissito ca viharati na ca kiñci loke upādiyati.

Gate ṭhite nisinne sutte jāgarite bhāsite tunhībhāve sampajāna-kārī hoti.

bhikkhu, munk; - gacchanto (pres part nom sg) gående; - vā ... vā, antingen ... eller; - gacchāmi, jag går; - iti, så (= anföringstecken); - pajānāti, vet; - ṭhito (pf part), ställd, stående; - amhi, jag är; - ṭhito 'mhi, jag står; - nisinna (pf part av nisīdati, sitta), "satt", dvs sittande; - sayāna (pres part), liggande; - yathā yathā ....

tathā tathā, hur än ... så; - pana, vidare, men; - assa, hans; - kāya, kropp; - panihita, placerad, ställd; - hoti, är, blir; - naṃ (ack sg av pron eso, denne), den; -

iti, så; - ajjhattaṃ (adv), invärtes, i det inre, introspektivt; - kāye (lok) i kroppen; - anupassin (nom sg), seende, observerande; - viharati, stanna, förbli, oavbrutet fortsätta med att; - bahiddhā, utvärtes, i det yttre; - samudaya, uppkomst; - dhamma, företeelse; - kāyasmiṃ (lok sg av kāya); - vaya, bortgång, undergång; - atthi, finns; - sati, medvetenhet; - paccupaṭṭhita, fastställd, etablerad; - yāvad eva, åtminstone, i den mån; - ñāṇa, förstående; - mattāya (dat sg av mattā, mått), för ... skull; - patissati, minne, medvetenhet; - anissita, oberoende; - na kiñci, inte någonting; - loke (lok av loka, värld); - upādiyati, gripa efter, vara bunden vid.

gate (lok abs av gata, gången), då han går; - ṭhite, då han står; - nisinne, då han sitter; - sutte (pf part av supati, sova), då han sover; - jāgarite (pf part av jāgarati, vara vaken), då han är vaken; - bhāsite (pf part av bhāsati, tala), då han talar; - tunhī-bhāve (lok av tunhī-bhāva, tystnad); - sampajāna, uppmärksam, medveten; - kārin, görande; tillsammans: handlande med full medvetenhet.

Då munken går, så vet han: "Jag går". Eller då han står stilla, så vet han: "Jag står stilla". Eller då han sitter, så vet han: "Jag sitter". Eller då han ligger, så vet han: "Jag ligger". Eller vilken annan ställning hans kropp intar, så är han medveten om den.

Så fortsätter han antingen att introspektivt betrakta kroppen i kroppen (dvs kroppen som kropp), eller att utifrån betrakta kroppen som kropp, eller att observera kroppen som kropp både introspektivt och utifrån. Han

fortsätter antingen med att observera uppkomst-tendenser i kroppen, eller med att observera upplösningstendenser i kroppen, eller med att observera tendenser både uppkomst och undergång i kroppen. Men så uppstår hos honom en fast medvetenhet: "Det finns en kropp", åtminstone nog för förstående och för full medvetenhet. Och han förblir oberoende och är inte bunden vid någonting i världen.

Vare sig han går, står eller sitter, sover eller vakar, talar eller tiger, så är han fullt medveten därom.

Kommentar. Grundtanken i de här beskrivna sati-övningarna är att de kroppsliga eller psykiska processerna följes av medveten observation. Härigenom bindes medvetandet vid nuet och vid det närmast liggande: de egna inre processerna. Denna självobservation övas tills den blir en vana. Så drives allt bort som är avlägset, oroande eller distraherande. Full kontroll över de medvetna processerna kan uppnås, vilket resulterar i en lugn oberördhet.

36. Utstrålning av vänlighet, medkänsla, mildhet och jämvikt (Digha nikaya III 223 f)

Idh', āvuso, bhikkhu mettā-sahagatena cetasā ekaṃ disaṃ pharitvā viharati, tathā dutiyaṃ tathā tatiyaṃ, tathā catutthiṃ. Iti uddham adho tiriyaṃ sabbadhi sabbatthatāya sabbāvantaṃ lokaṃ mettā-sahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena avyāpajjhena pharitvā viharati.

Karuṇā-sahagatena cetasā ekaṃ disaṃ pharitvā viharati tathā dutiyaṃ, tathā tatiyaṃ, tathā catutthiṃ. Iti uddham adho tiriyaṃ sabbadhi sabbatthatāya sabbāvantaṃ lokaṃ karuṇā-sahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena avyāpajjhena pharitvā viharati.

Muditā-sahagatena cetasā ekaṃ disaṃ pharitvā viharati, tathā dutiyaṃ, tathā tatiyaṃ, tathā catutthiṃ. Iti uddham adho tiriyaṃ sabbadhi sabbatthatāya sabbāvantaṃ lokaṃ muditā-sahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena avyāpajjhena pharitvā viharati.

Upekhā-sahagatena cetasā ekaṃ disaṃ pharitvā viharati, tathā dutiyaṃ, tathā tatiyaṃ, tathā catutthiṃ. Iti uddham adho tiriyaṃ sabbadhi sabbatthatāya sabbāvantaṃ lokaṃ upekhā-sahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamānena averena avyāpajjhena pharitvā viharati.

idha, här, nu; - āvuso (vok pl), vänner! - bhikkhu, munk; - mettā, vänskap, välvilja; - sahagata (instr sg), 'gången med', dvs försedd med; - ceto (instr sg), sinne; - eka, en; - disā, riktning, väderstreck; - pharitvā (ger av pharati, genomtränga, fylla); - viharati, förbliva, fortfara (användes för att uttrycka pågående, förlängd handling; alltså eg: sedan han genomträngt fortsätter han); - tathā, därpå; - dutiya, andra; - tatiya, tredje; - catuttha (här: ack, fem på -ī), fjärde; - iti, så; - uddhaṃ, uppåt; - adho, under, nedåt; - tiriyaṃ, horisontellt; - sabbadhi, överallt, åt alla håll; - sabbatthatā (substantivering av sabbattha, överallt), egenskapen att vara överallt; - sabbāvant (ack sg), hel; - loka, värld; - vipula (instr sg), stor, riklig; - mahaggata, förstorad, vidgad; - appamāṇa, omätlig, obegränsad; - avera, fri från hat, vänlig, fridsam; - avyāpajjha, ofarlig, fridsam; - karuṇā, medlidande, medkänsla; - muditā, mildhet; - upekhā, neutralitet, jämvikt.

Vänner, nu genomstrålar munken först ett väderstreck, så ett andra, ett tredje och ett fjärde, med ett sinne fyllt av vänlighet. Uppåt, nedåt och horisontellt: åt alla håll, överallt, genomtränger han hela världen med ett vänskapsfullt, omfattande, vidgat, obegränsat sinne,

fritt från hat och illvilja.

Han genomstrålar först ett väderstreck, så ett andra, ett tredje och ett fjärde, med ett sinne fyllt av mildhet. Uppåt, nedåt och horisontellt: åt alla håll, överallt, genomtränger han hela världen med ett milt, omfattande, vidgat, obegränsat sinne, fritt från hat och illvilja.

Han genomstrålar först ett väderstreck, så ett andra, ett tredje och ett fjärde, med ett balanserat sinne. Uppåt, nedåt, horisontellt: åt alla håll, överallt, genomtränger han hela världen med ett balanserat, omfattande, vidgat, obegränsat sinne, fritt från hat och illvilja.

Kommentar. I meditationen upplever en vidgning av medvetandet, och en direkt kontakt med hela världen upplevs som möjlig. I den här beskrivna övningen skall medvetandet fås att fungera ungefär som en radiosändare, och "strålar" av vänskap, medkänsla, mildhet och jämvikt utsändes åt alla håll.

37. Den första av koncentrationens nio nivåer (Digha nikaya I 182)

So vivicc'eva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṃ savicāraṃ vivekajaṃ pīti-sukhaṃ paṭhamajjhānam upasampajja viharati. Tassa yā purimā kāma-saññā sā nirujjhati. Vivekaja-pīti-sukha-sukhuma-sacca-saññā tasmiṃ samaye hoti, vivekaja-pīti-sukha-sukhuma-sacca-saññī yeva tasmiṃ samaye hoti.

<u>so</u>, han; - <u>vivicca</u> + instr, skild från; - <u>eva</u>, just; - <u>kāmehi</u> (instr pl av <u>kāma</u>, begär, njutning); - <u>akusalehi</u> (instr pl av <u>akusala</u>, olämplig); - <u>dhammehi</u> (instr pl av <u>dhamma</u>, föreställning, medveten process); - <u>sa</u>, med; - <u>vitakka</u>, tänkande, reflexion, analys; - <u>vicāra</u>, undersökning; - <u>viveka-ja</u>, uppkommen ur avskildhet; - <u>pīti</u>, glädje;

- sukha, lycka; - pathama, först; - jhāna, koncentrationsnivå; - upasampajja (ger av upasampajjati, uppnå), havande uppnått; - viharati, stanna, fortfara; - tassa (gen sg av so) hans; - yā .. sā (fem), den som ... den; - purima, förutvarande, - saññā, föreställning; - nirujjhati, försvinna, upphöra; - sukhuma, fin, subtil, nätt och jämnt märkbar; - sacca, sann, verklig; - tasmim (lok sg av so, den); - samaye (lok sg av samaya, tid); - hoti, blir, är; - saññī (nom sg m av saññin, medveten); - (y)eva, just.

Fri från begär och fri från olämpliga medvetenhetsprocesser uppnår och fasthåller han det första meditationsstadiet, ett stadium av glädje och lycka, betingat av avskildhet, kännetecknat av analytiska och granskande tankeprocesser. Det medvetande om begär som han förut hade, det försvinner. Ett knappt märkbart men verkligt medvetande om glädje och lycka, betingat av avskildhet, uppstår vid denna tidpunkt, och han blir vid den tiden medveten - knappt märkbart men reellt - om denna glädje och lycka som uppkommer av avskildhet.

Kommentar. Detta första stadium av koncentration kan inte uppnås utan förberedelse. Vägens sju tidigare avsnitt bör ha övats, och speciellt bör de fem hindren ha övervunnits, nämligen begär, aggressivitet, lättja, nervositet och tvivel. Den känsla av glädje och lycka, som texten talar om, uppstår naturligt då dessa hinder övervunnits.

Betydelsen av vitakka och vicāra är inte närmare känd. Båda är benämningar på tankeprocesser av mera analytisk och differentierad typ, som arbetar med enskildheter, och därför står i motsats till paññā som är ett syntetiskt och intuitivt förstående. Det är fråga om tänkande i betydelsen problemlösning, och vitakka syftar troligen på

en första, analytisk uppmärksamhetsfas, där problemet uppfattas och delas upp i komponenter, och vicāra en senare, mera rörlig, experimenterande fas, där relationerna mellan delarna närmare utforskas.

Eftersom citat 37 - 42 utgör en enhet och i stor utsträckning använder samma ordförråd, förklaras varje ord endast en gång.

38. Koncentrationens andra stadium (Digha nikaya I 182)

Puna ca paraṃ bhikkhu vitakka-vicārānaṃ vūpasamā ajjhattaṃ sampasādanaṃ cetaso ekodibhāvaṃ avitakkaṃ avicāraṃ samādhijaṃ pīti-sukhaṃ dutiyajjhānaṃ upasampajja viharati.

Tassa yā purimā vivekajaṃ pīti-sukhaṃ sukhuma-saccasaññā sā nirujjhati. Samādhija-pītisukha-sukhuma-saccasaññā tasmiṃ samaye hoti, samādhija-pīti-sukha-sukhuma-sacca-saññī yeva tasmiṃ samaye hoti.

puna, åter; - ca, och; - paraṃ, vidare; - vūpasama (abl: efter), undertryckande, upphörande (av = gen); - ajjhatta, inre, personlig, subjektiv; - sampasādana, lugnande, stillande; - cetaso (gen sg av ceto, sinne); - ekodibhāva, koncentration på en punkt; - avitakka, utan analys; - avicāra, utan granskning; - samādhi-ja, alstrad av koncentration; - dutiya, andra.

Och åter övervinner munken de analytiska och granskande tankeprocesserna samt uppnår och fasthåller det andra koncentrationsstadiet, ett stadium av glädje och lycka, en produkt av koncentration, fritt från analys och granskning, en sinnets inre stillhet och samling. Det knappt märkbara men reella medvetande av glädje och lycka betingad av avskildhet, som han förut hade, det försvinner.
Ett knappt märkbart men reellt medvetande om glädje och lycka alstrad av koncentration, uppstår vid denna tidpunkt

och han blir vid den tiden - knappt märkbart men reellt - medveten om denna glädje och lycka, som uppkommer genom koncentration.

39. Koncentrationens tredje stadium (Digha nikaya I 183)

Puna ca paraṃ bhikkhu pītiyā ca virāgā upekhako ca viharati sato ca sampajāno, sukhañ ca kāyena patisaṃvedeti yan taṃ ariyā ācikkhanti: "Upekhako satimā sukha-vihārī ti", tatiyajjhānaṃ upasampajja viharati. Tassa yā purimā samādhijaṃ pīti-sukhaṃ sukhuma-sacca-saññā sā nirujjhati. Upekhā-sukha-sukhuma-sacca-saññā tasmiṃ samaye hoti, upekhā-sukha-sukhuma-sacca-saññī yeva tasmiṃ samaye hoti.

pītiyā (gen sg av pīti, glädje); - virāga (abl sg), likgiltighet, försvinnande; - upekhako, ointresserad, neutral: - sata, medveten; - sampajāna, uppmärksam; - kāyena (intr sg), med sin kropp = i sin kropp; - patisaṃvedeti, känna, erfara; - yan taṃ, just det som; - ariyā, ädel; - ācikkhanti (pres ind 3:e pl av ācikkhati, beskriva); - satimā (nom sg av satimant, medveten); - sukha-vihārin (nom sg), förblivande i lycka; - tatiya, tredje; - upekhā, neutral känsla, jämvikt.

Och åter lämnar munken sin känsla av glädje och blir neutral; han förblir medveten och uppmärksam, och han känner välbehag i sin kropp, just så som de ädla beskriver: "Neutral och medveten lever han lycklig"; så uppnår och fasthåller han koncentrationens tredje stadium. Det knappt märkbara men reella medvetande av glädje och lycka alstrad av koncentration, som han förut hade, det försvinner. Ett knappt märkbart men reellt medvetande om jämviktens lycka uppstår vid denna tidpunkt, och han blir vid denna tid - knappt märkbart men reellt - med-

veten om jämviktens lycka.

Kommentar. ariyā, 'de ädla': här åsyftas de som nått buddhismens högsta mål, vilka vanligen benämnes arahant, 'fullkomlig'.

Abl virāgā anger tid: efter försvinnandet.

40. Koncentrationens fjärde stadium (Digha nikaya I 183)

Puna ca param bhikkhu sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahānā pubb 'eva somanassa-domanassānaṃ atthagamā adukkhaṃ asukhaṃ upekhāsati-pārisuddhiṃ catutthajjhānaṃ upasampajja viharati. Tassa yā purimā upekhā-sukha-sukhuma-sacca-saññā sā nirujjhati. Adukkha-m-asukha-sukhuma-sacca-saññā tasmiṃ samaye hoti, adukkha-m-asukha-sukhuma-sacca-saññī yeva tasmiṃ samaye hoti.

pahāna (abl sg), avvisande, lämnande; - pubbe (lok av pubba), förut; - somanassa, lycka, glädje; - domanassa, nedslagenhet, sorg (här gen pl); - atthagama (abl sg), 'gående hem', försvinnande; - adukkha, utan obehag; - asukha, utan välbehag; - pārisuddhi, renhet; - catuttha, fjärde.

Och åter lämnar munken känslan av välbehag och han lämnar känslan av obehag; tidigare känslor av tillfredsställelse och nedslagenhet lägger sig till ro; han uppnår och fasthåller koncentrationens fjärde stadium, ett tillstånd av ren neutralitet och medvetenhet utan obehag och välbehag. Det knappt märkbara men reella medvetande av jämviktens lycka, som han förut hade, det försvinner. Ett knappt märkbart men reellt medvetande om frihet från obehag och välbehag uppstår vid denna tidpunkt, och han blir vid denna tid - knappt märkbart men reellt - medveten om frihet från obehag och välbehag.

41. Koncentrationens femte, sjätte och sjunde stadier
(Digha nikaya I 183)

Puna ca paraṃ bhikkhu sabbaso rūpasaññānaṃ samatikkamā paṭigha-saññānaṃ atthagamā nānatta-saññānaṃ amanasi-kārā "ananto ākāso" ti ākāsānañcāyatanaṃ upasampajja viharati.

Puna ca paraṃ bhikkhu sabbaso ākāsānañcāyatanaṃ samatikkamma "anantaṃ viññāṇan" ti viññāṇānañcāyatanaṃ upasampajja viharati.

Puna ca paraṃ bhikkhu sabbaso viññāṇānañcāyatanaṃ samatikkamma "n'atthi kiñcīti" ākiñcaññāyatanaṃ upasampajja viharati.

sabbaso, helt och hållet; - rūpa, form; - saññā, medvetande (gen pl); - samatikkamā (abl sg av adj samatikkama, överstigande, övervinnande), efter att ha höjt sig över; - paṭigha, sinnesreaktion (mot yttre retningar); - nānatta, mångfald, olikhet; - amanasi-kāra, ouppmärksamhet (abl sg); - ananta, oändlig; - ākāsa, rymd; - ānañca, oändlighet; - āyatana, område, sfär, dimension.

samatikkamma (ger av samatikkamati, överskrida), havande höjt sig över; - viññāṇa, medvetande; -

n'atthi, det finns inte; - kiñci, någonting; - ākiñcañña, intighet, tomhet.

Och åter höjer sig munken helt och hållet över formföreställningarna; föreställningar uppkomna genom reaktion på det yttre sjunker undan; föreställningarna om mångfald uppmärksammas ej; med tanken "rymden är oändlig" uppnår och fasthåller han den oändliga rymdens dimension.

Och åter höjer sig munken helt och hållet över den oändliga rymdens dimension, och med tanken "medvetandet är oändligt" uppnår och fasthåller han det oändliga medvetandets dimension.

Och åter höjer sig munken helt och hållet över de

oändliga medvetandets dimension, och med tanken "det finns ingenting" uppnår och fasthåller han tomhetens dimension.

Kommentar. Vi finner en bestämd utvecklingstendens i dessa stadier. Den mediterande börjar med ett ganska normalt medvetenhetstillstånd, som är differentierat och utgöres av den vanliga strömmen av föreställningar, tankar, perceptioner, behov, känslor och emotioner. På första stadiet elimineras begär och oetiska föreställningar, på andra stadiet tankeprocesser, därpå glädje, så känslor av obehag och välbehag. Då femte stadiet börjar är han känslomässigt och behovsmässigt neutral och tar itu med sina föreställningar: han söker eliminera alla enskildheter; som hjälpmedel härvid söker han föreställa sig den oändliga rymden. Men detta är fortfarande något yttre och ersättes på 6:e stadiet av något inre: det tomma medvetandet självt föreställes som oändligt. Hur formlös och obestämd denna föreställning än är, så är den dock en föreställning, och målet är inte nått förrän även denna är helt övervunnen. Det behövs två mellanstadier för att uppnå detta: på 7:e stadiet visualiseras föreställningen att ingenting finns, alltså inte ens medvetandet. Men detta är fortfarande en föreställning: denna sista föreställning håller på att ge vika i 8:e stadiet, och den som lyckas gå vidare, fortsätter till det sista, <u>saññāvedayitanirodha</u>, "upphörandet av föreställning och känslor". Detta sista är inte ett tillstånd av medvetslöshet som ofta påståtts, ej heller av trance, utan ett tillstånd av absolut stillhet och klarhet, av absolut odifferentierad helhetsbetraktelse. Det är fortfarande inte nirvāna men ett gott hjälpmedel till att uppnå nirvāna.

Beträffande dessa högsta stadier av utvecklingen väljer vi en passus ur Anguttara nikaya IV 448, där Buddha berättar om hur han själv nådde sitt mål med just dessa

stadiers hjälp.

42. Koncentrationens åttonde och nionde stadier
(Anguttara nikaya IV 448)

So kho ahaṃ aparena samayena sabbaso nevasaññānāsaññāyatanaṃ samatikkamma saññāvedayitanirodhaṃ upasampajja vihārāmi, paññāya ca me disvā āsavā parikkhayaṃ agamaṃsu.

Yato ca kho ahaṃ imā nava anupubbavihārasamāpattiyo evaṃ anulomapaṭilomaṃ samāpajjim pi vuṭṭhahim pi, athāhaṃ sadevake loke samārake sabrahmake sassamaṇabrāhmaṇiyā pajāya sadevamanussāya anuttaraṃ sammāsambodhiṃ abhisambuddho paccaññāsiṃ. Ñāṇañ ca pana me dassanaṃ udapādi: "akuppā me cetovimutti, ayam antimā jāti, n'atthi dāni punabbhavo" ti.

so ... ahaṃ, jag; - kho, sedan; - apara, en annan, senare; - samaya (instr sg), tid; - neva (eg na eva) ... na, varken - eller; - a-saññā, icke-föreställning; - āyatana, dimension; hela sammansättningen alltså: den dimension som varken är föreställning eller icke-föreställning; - vedayita, känsla; - nirodha, upphörande; - paññāya (instr sg. av paññā, förstående); - me (instr till ahaṃ, jag); - disvā (ger av pass dissati, ses), sedan det setts av mig; - āsava, inflöde, störning; parikkhaya, undergång, förintelse; - agamaṃsu (3:e pl aor av gacchati, gå); parikkhayam gacchati, 'gå till undergång', försvinna;

yato, när; - imā (ack pl fem), dessa; - nava, nio; - anupubba, successiv, efter varandra följande, stegvis; - vihāra, betingelse, tillstånd; - samāpatti (ack pl), uppnående, färdighet, förmåga; - evaṃ, på detta sätt; - anuloma, 'medhårs', dvs i naturlig ordning, framlänges; - paṭiloma, 'mothårs', dvs baklänges; - samāpajjim (aor 1:a sing av samāpajjati, uppnå); - pi ... pi, både ... och; -

vutthahim (aor 1:a sg av vutthahati, utgå, åter lämna); - atha, då; - sadevaka (lok sg), tillsammans med gudarna; - loka (lok sg mask),värld; - samāraka, tillsammans med Māra; - sabrahmaka, tillsammans med Brahma; - sassamana - brāhmanī (lok sg) tillsammans med samanas (vandrare, eremiter) och brahminer; - pajāya (lok sg av pajā, släkte, värld); - sa-deva-manussa (lok fem), tillsammans med gudar och människor; - anuttara, ojämförlig, oöverträffad; - sammā-sambodhi (ack sg), högsta insikt; - abhisambuddha, fullt vaken, med klar insikt; - paccaññāsim (aor 1:a sg av patijānāti, förverkliga, förstå); - ñāna (nom sg), förstående; - ca pana, och; - me (dat sg) åt mig; - dassana, seende, insikt; - udapādi (3:e sg aor, av uppajjati, uppstå); - akuppa, fast, säker, orubblig; - me, för mig; - cetovimutti, sinnets frigörelse; - ayam, denna; - antima, sist; - jāti, födelse; - n'atthi, det finns inte; - dāni, nu; - punabbhava, återfödelse; - ti (anföringstecken).

Därefter höjde jag mig helt och hållet över den dimension som varken är föreställning eller icke-föreställning och uppnådde och fasthöll (den dimension som innebär) upphörande av föreställning och känsla. Och sedan jag genom förstående fått insikt, utplånades de sista störningarna.

Men när jag på detta sätt hade både inträtt i och utträtt ur dessa nio stegvisa tillstånd, i både uppstigande och nedstigande ordning, då förstod jag helt och jag uppnådde den högsta insikten som är oöverträffad i världen (inklusive gudar, Māra och Brahma) och bland människosläktet (inklusive eremiter, brahminer, gudar och människor). Och förståendet och insikten kom till mig: "Orubblig är mitt sinnes frigörelse, detta är min sista födelse, nu finns det ingen återkomst."

Kommentar. Āsava är en mycket svåröversättlig term,

vars ordagranna betydelse troligen är 'inflöde', 'inflytelse'. Den sammanfattar fyra idéer, som fyller medvetandet och utgör det yttersta och mest svårbemästrade hindret för uppnåendet av nirvāna, nämligen kāma, sensualitet, bhava, återfödelse, ditthi, falsk lära, och avijjā, okunnighet. Om man vill hålla sig någorlunda nära grundbetydelsen, kan man kanske översätta med 'störningar'. Om man föredrar en mera modern term för vad som verkligen avses, kan man säga "de sista fixationerna" eller "de sista hindren".

Av vår text framgår, att nirvāna ej är identiskt med det högsta meditationsstadiet. Det krävs dessutom en akt av insikt och att āsava utplånas.

Mellan de båda återgivna textstyckena finns i originalet ett avsnitt som säger att så länge han inte både uppnått och lämnat de nio stadierna både framlänges och baklänges, så kunde han inte förverkliga den högsta insikten. Det framträder alltså tydligt att meditationen, även dess högsta stadium, ses endast som ett medel.

Māra: dödens och frestelsernas gud; Brahma: den högste guden enligt hinduisk uppfattning; brahmin, medlem av prästkasten i den hinduiska kastindelningen.

43. Tomhetens tillstånd (Majjhima nikaya III 293 f)

Eka-m-antaṃ nisinnaṃ kho āyasmantaṃ Sāriputtaṃ Bhagavā etad avoca: Vippasannāni kho te, Sāriputta, indriyāni parisuddho chavivaṇṇo pariyodāto. Katamena tvaṃ, Sāriputta, vihārena etarahi bahulaṃ viharasīti?

Suññatāvihārena kho ahaṃ, bhante, etarahi bahulaṃ vihārāmīti.

Sādhu sādhu, Sāriputta. Mahāpurisavihārena kira tvaṃ, Sāriputta, etarahi bahulaṃ viharasi. Mahāpurisavihāro h'esa, Sāriputta, yadidaṃ suññatā.

ekamantam (adv av eka, en och anta, slut), 'på respektfullt avstånd'; - nisinna (pf part av nisīdati, sitta), sittande; - kho, då; - āyasmant (ack sg), vördad; - Sāriputta, en av Buddhas främsta lärjungar; - bhagavant (nom sg), mästare; - etad, detta; - avoca (3:e sg aor av vatti, säga); - vippasanna (nom pl neutr), ren, klar; - te, din; - indriya (nom pl), livsfunktion, sinnesfunktion; - parisuddha, ren; - chavi, hud, hy; - vaṇṇa, färg; - pariyodāta, mycket ren; - katama, vilken? - tvaṃ, du; - vihāra (instr sg), plats, tillstånd; - etarahi, nu; - bahula, mycken, riklig, upptagen med, inriktad på; - viharasi (pres 2:a sg), du befinner dig, dröjer; - ti (anföringstecken).

suññatā, tomhet; - bhante (tilltalsord), herre!

sādhu, bra, utmärkt; - mahāpurisa, stor man; - kira, just, verkligen; - hi, ty; - esa, detta; - yad idaṃ, nämligen.

Då den ärevördige Sāriputta satt sig på respektfullt avstånd, sade Mästaren till honom: "Ditt ansiktsuttryck är lugnt, Sāriputta, din hy är ren och strålande. Sāriputta, vilket tillstånd är du nu så helt upptagen med?

- "Herre, jag är nu helt absorberad i tomhetens tillstånd."
- "Utmärkt, utmärkt, Sāriputta. Det är de storas tillstånd, Sāriputta, som du nu är upptagen med. Ty detta är de storas tillstånd, Sāriputta, nämligen tomheten".

Kommentar. Indriyāni betyder egentligen sinnesfunktioner (och ibland många andra psykiska funktioner). Här är det emellertid tydligen någonting påfallande med utseendet, som Buddha observerade. Därav den något fria översättningen 'ansiktsuttryck', vilket kan sägas avspegla sinnesfunktionerna, så som de ses utifrån.

"Tomhet" definieras på olika sätt i den buddhistiska litteraturen. Här kanske det syftar på det tillstånd som är meditationens mål, nämligen ett tillstånd av koncentrerad, orörlig, odifferentierad helhetssyn och klarhet. Samma fråga förekommer nämligen även i andra sammanhang, där den tillfrågade förklarar sitt utseende med att han länge varit försänkt i meditation. Men det talas även om ännu en yttersta grad av tomhet, nämligen frihet från de sista störningarna (āsava, se cit 42), dvs nibbāna.

44. En nunna berättar om sig själv (Therigatha, vers 78-81)

Pariyuṭṭhitā kilesehi sukhasaññānuvattinī,
samaṃ cittassa nālabhiṃ rāgacittavasānugā.
Kisā paṇḍu vivaṇṇā ca satta vassāni cāri 'haṃ,
nāhaṃ divā vā rattiṃ vā sukhaṃ vindiṃ sudukkhitā.

Tato rajjuṃ gahetvāna pāvisiṃ vana-m-antaraṃ:
varaṃ me idha ubbandhaṃ yañ ca hīnaṃ pun'ācare.
Daḷhapāsaṃ karitvāna rukkhasākhāya bandhiya,
pakkhipiṃ pāsaṃ gīvāyaṃ, atha cittaṃ vimucci me.

pariyuṭṭhita (nom sg fem), fylld av (+instr); - kilesa (instr pl), orenhet, fel; - sukha, lycka, njutning; - saññā, perception, upplevelse; - anuvattin (nom sg fem), följande, eftersträvande; - sama, lugn; - citta (gen sg), sinne; - na, inte; - alabhiṃ (aor, 1:a sg, av labhati, uppnå); - rāga, begär; - vasa, makt, påverkan; - anuga, följande, underkastad; - vasānuga, beroende; -

kisa, mager; - paṇḍu, blek; - vivaṇṇa, färglös; - ca, och; - satta, sju; - vassa (ack pl neutr) år; - cari (aor 1:a sg av carati, röra sig, leva); - ahaṃ, jag; - na, inte; - divā (adv), om dagen; - na ... vā ... vā, varken ... eller; - rattiṃ (adv), om natten; - vindiṃ (aor 1:a sg av vindati, finna); - sudukkhita, mycket olycklig; -

tato, därpå; - rajju (ack sg), rep; - gahetvāna (ger av gaṇhati, gripa, ta); - pāvisiṃ (aor 1:a sg av pavisati, gå till); - vana, skog; - antara, insida; - varaṃ, (det är) bättre; - me (ack), mig; - idha, här; - ubbandhati, hänga, strypa (pres part); - yañ ca (+opt), än att; - hīna, låg, olycklig, sorglig; - puna, åter; - ācare (opt 1:a sg av ācarati, utföra, hänge sig åt); -

dalha, stark; - pāsa, snara, ögla; - karitvāna (ger av kareti: kaus till karoti, göra), havande gjort; - rukkha, träd; - sākhā (lok sg), gren; - bandhiya (ger av bandhati, binda); - pakkhipiṃ (aor 1:a sg av pakkhipati, lägga något i eller om något); - gīvā (lok sg), hals; - atha, då; - citta, sinne; - vimucci (aor 3:e sg av vimuccati, bli befriad); - me, min.

Fylld av brister och jagande efter njutning uppnådde jag inte sinnesro, eftersom mitt sinne var under begärens inflytande.

Mager, blek och färglös levde jag under sju år. Varken dag eller natt kunde jag olyckliga finna lyckan.

Då tog jag ett rep och gick djupt in i skogen: "det är bättre att jag hänger mig här än att jag (åter ägnar mig åt =) fortsätter detta sorgliga (liv)".

Sedan jag gjort en stark snara och bundit fast den vid en trädgren, lade jag den om min hals: då blev mitt sinne fritt.

Kommentar. Citatet är hämtat ur Therigatha, "Nunnornas psalmbok", vilken består av en samling dikter som tillskrives olika nunnor ur den allra tidigaste nunneförsamlingen. Det finns också en "Munkarnas psalmbok" (Theragatha), se cit 46-47.

45. Buddha berättar om hur han själv uppnådde nirvana
(Majjhima nikaya I 167)

Attanā sankilesadhammo samāno sankilesadhamme ādīnavaṃ viditvā asankiliṭṭhaṃ anuttaraṃ yogakkhemaṃ nibbānaṃ pariyesamāno asankiliṭṭhaṃ anuttaraṃ yogakkhemaṃ nibbānaṃ ajjhagamaṃ. Ñanañ-ca pana me dassanaṃ udapādi: Akuppā me vimutti, ayaṃ antimā jāti, n'atthi dāni punabbhavo 'ti.

attanā (instr sg av attā, jag, själv), på grund av mig själv; - sankilesa, moralisk fläck; - dhamma, här: egenskap, natur; - sankilesadhamma, 'av-fläck-natur', oren till naturen; - samāno (pres part till atthi, är), varande; - sankilesadhamme (lok sg), 'i en fläck-natur', i orenhet; - ādīnava (ack sg), fara; - viditvā (ger av vindati, förstå); havande förstått: - asankiliṭṭhā, obefläckad; - anuttara, oöverträffad; - yogakkhema, vila från arbete, frihet från hinder (yoga, arbete, boja; khema, vila, frid); - pariyesamāna (pres part av pariyesati, söka), sökande; - ajjhagamaṃ (aor 1:a sg av adhigacchati, gå till, uppnå), jag uppnådde; - ñāṇa, förstående, vetande; - ca, och; - pana, vidare; - me, hos mig; - dassana, seende, insikt; -udapādi (aor 3:e sg av uppajjati, uppstå); - akuppa (nom sg fem), fast, orubblig; - me, min; - vimutti, befrielse; - ayaṃ, detta, denna; - antima, sist; - jāti, födelse; - na atthi, finns inte; - dāni, nu; - punabbhava, återfödelse, eg: förnyad tillblivelse; - ti anger slutet på ett yttrande.

Till min natur oren genom eget förvållande förstod jag faran i att ha en oren natur. Längtande efter den fläckfria, ojämförliga friden: nirvana, uppnådde jag den fläckfria, ojämförliga friden: nirvana. Och vetandet och insikten kom till mig: "Slutgiltig är min frigörelse, detta är min sista födelse; det finns ingen återkomst för mig."

Kommentar. "genom eget förvållande": genom karma-lagen är var och en ytterst ansvarig för sitt öde och sin psykiska utrustning. - "oren": vårt citat är bara en liten del av ett längre sammanhang, där precis samma ordalag användes om

"födelse-natur", "åldrandenatur", "sjukdomsnatur" osv. - Den exakta betydelsen av yoga här är osäker. Språkligt är översättningen 'sinnesro genom yogaövningar' tänkbar, men i buddhistiska texter brukar inte ordet yoga användas om meditationsövningar. - Vår text är ett bevis för att Buddha uppnådde nirvana i det ögonblick som vanligen kallas "upplysningen"; det finns författare i vår tid som förnekar detta.

46. Nirvana (Theragatha, vers 79)

Sabbo rāgo pahīno me,
sabbo doso samūhato,
sabbo me vigato moho;
sītibhūto 'smi nibbuto.

sabba, all, varje; - rāga, begär; - pahīna, övergiven, försvunnen; - me (abl av ahaṃ) från mig; - dosa, hat; - samūhata, avlägsnad, undanröjd; - vigata, försvunnen; - moha illusion; - sītibhūta (av sīta, kylig, sval, och bhūta, bliven), sval, lugn; - asmi, jag är; - nibbuta, släckt (om eld) havande uppnått nirvāna.

Allt begär har försvunnit från mig, allt hat är undanröjt, all illusion har försvunnit från mig: jag har blivit sval och har uppnått nirvāna.

Kommentar. Det tillstånd som kallas nirvāna har fått sitt namn från en liknelse: en eld som slocknar. Nirvāna betyder just utslocknande. Då den inre elden (livsbegäret, aggressiviteten, missförståndet) slocknat, blir man "sval", dvs neutral och balanserad.

47. Lyckan (Theragatha, vers 227)

Susukhaṃ vata nibbānaṃ
sammāsambuddhadesitaṃ,
asokaṃ virajaṃ khemaṃ

yattha dukkham nirujjhati.

susukha, mycket angenäm, största lycka; - vata, sannerligen; - sammā, fullkomligt; - sambuddha, som fullständigt förstått, Buddha; - desita, förkunnad; - asoka, fri från sorg; - viraja, fläckfri; - khema, frid, trygghet; - yattha, där, då; - dukkha, lidande; - nirujjhati, upphör.

Största lycka är nirvāna, som förkunnats av honom som fått fullkomlig insikt, den sorgfria, rena friden, där lidandet upphör.

48. Nirvana är inom räckhåll (Therigatha vers 511 - 513)

Ajaramhi vijjamāne kin tava kāmehi ye sujarā?
Maraṇabyādhigahitā sabbā sabbattha jātiyo.
Idam ajaram idam amaraṃ
idam ajarāmaraṇapadam asokaṃ,
asapattam asambādhaṃ akhalitam
abhayaṃ nirupatāpaṃ.
Adhigatam idaṃ bahūhi amataṃ
ajjāpi ca labhanīyam idaṃ.

ajaramhi (lok sg till ajara, fri från ålderdom); - vijjamāne (lok sg pres part pass till vindati, finna): båda lokativerna bildar en absolut lokativ: 'då ålderdomsfrihet finns'; - kiṃ, vad? - tava (gen av tvaṃ), din; - kāmehi (instr pl av kāma, sinnesnjutning); - kin tava kāmehi, vad nytta har du av dina nöjen? - ye (nom pl), som; - sujara (nom pl), som snabbt åldras; - maraṇa, döden; - byādhi, sjukdom; - gahita (pf part av ganhāti, gripa), gripen; - sabba, all; - sabbattha, överallt; - jātiyo (nom pl av jāti, födelse, liv); - idaṃ, detta; - amara, odödlig; - pada, väg, plats, princip, element; - asoka, frihet från sorg; - asapatta, utan fiendskap, trygg; - asambādha, utan trängsel, utan hinder; - akhalita, ostörd; - abhaya, utan rädsla; - nirupatāpa, utan plåga; - adhigata, uppnådd; - bahūhi (instr

pl av bahu), av många; - amata, odödlig; - ajja, idag; - api, även; - labhanīya (part fut pass av labhati, uppnå), skolande uppnås, uppnåelig.

Då frihet från ålderdom finns, vad ska du då med nöjen, som snabbt åldras? Alla liv, överallt, är underkastade död och sjukdom.

Detta är frihet från ålderdom, detta är frihet från död, detta är tillståndet utan ålderdom och död, utan sorg, utan fiendskap, utan hinder, utan störning, utan rädsla, utan plåga. Detta tillstånd utan död har uppnåtts av många: även idag kan det uppnås.

Kommentar. Nirvāna beskrives här som det fullkomliga tillståndet, motsatsen till detta liv med dess begränsningar. Amara betyder snarare 'icke-död' än 'odödlighet'. Det betyder inte ett liv utan slut, utan ett tillstånd där död inte kan förekomma, dvs ett tillstånd utan återfödelse. Ålderdom och död finns endast i samband med återfödelse.

49. Ett berömt uttalande om nirvana (Udana, s 80)

Atthi, bhikkhave, ajātaṃ abhūtaṃ akataṃ asankhataṃ, no ce taṃ, bhikkhave, abhavissa ajātaṃ abhūtaṃ akataṃ asankhataṃ, na yidha jātassa bhūtassa katassa sankhatassa nissaraṇaṃ paññāyetha. Yasmā ca kho, bhikkhave, atthi ajātaṃ abhūtaṃ akataṃ asankhataṃ, tasmā jātassa bhūtassa katassa sankhatassa nissaraṇaṃ paññāyatī 'ti.

atthi, det finns; - bhikkhave (vok pl av bhikkhu), munkar! - ajāta (neutr) ofödd; - abhūta, ej uppkommen; - akata, ej gjord; - asankhata, ej sammansatt; - no = na-u, men icke; - ce, om; - taṃ, detta; - abhavissa (kond 3:e sg till bhavati, bli, vara), det hade funnits; - na, inte; - (y)idha, här; - jātassa (gen sg av jāta, född); - bhūta (gen sg), uppkommen; - kata (gen sg), gjord; - sankhata (gen sg), sammansatt; - nissaraṇa, undflykt (+ gen = från); -

paññāyetha (opt med 3:e sg av paññāyati, bli känd, pass till pajānāti, förstå), skulle vara känd; - yasmā, eftersom; - ca, men; - kho, alltså; - tasmā, därför; - paññāyati, är känd; - ti: anger slut på yttrandet.

Munkar, det finns någonting ofött, ouppkommet, oskapat, osammansatt. Ty, munkar, om det ofödda, ouppkomna, oskapade, osammansatta inte hade funnits, så skulle här ingen undflykt från det födda, uppkomna, skapade, sammansatta ha varit känd. Men, munkar, eftersom det finns någonting ofött, ouppkommet, oskapat, osammansatt, därför är en undflykt från det födda, uppkomna, skapade, sammansatta känd.

Kommentar. Detta avsnitt citeras ofta som bevis för att nirvana skulle vara någonting metafysiskt, översinnligt. Detta kan dock inte påstås med säkerhet, eftersom adjektiven saknar huvudord. Vad är det som är "ofött", "ej uppkommet" etc.? Man behöver ej underförstå ett ord med betydelsen 'element', 'verklighet', utan man kan också tänka sig någonting med betydelsen 'tillstånd' och översätta: 'ett tillstånd utan födelse, utan tillblivelse, utan skapelse, utan sammansättning'. I så fall kontrasteras våra livsbetingelser i samsāra mot betingelserna i nirvana, som innebär frihet från återfödelse. Denna tolkning står i god överensstämmelse med Buddhas vana att tala om mänskliga problem snarare än om filosofiska. Nirvana var för honom "slutet på födelse och död". Jfr föregående citat, där amata jämställdes med amara och vi översatte 'tillstånd utan död'. Tolkningen av nirvanabegreppet diskuteras närmare i utgivarens "The Psychology of Nirvana" (Allen and Unwin, London, 1969).

50. Nirvana och döden (Sutta nipata, vers 1074, 1076)

Accī yathā vātavegena khitto
attham paleti na upeti sankham,
evam munī nāmakāyā vimutto

attham paleti na upeti sankham.

Atthan gatassa na pamānam atthi
yena nam vajju, tam tassa n'atthi,
sabbesu dhammesu samūhatesu
samūhatā vadāpathā pi sabbe.

Accī, ljusstråle, flamma; - yathā, liksom; - vāta, vind; - vega (instr sg), kraft, fart; - khitta (pf part till khipati, kasta), kastad; - attha, hem; attham paleti, gå till vila; - na, inte; - sankhā, beräkning, definition, sankham na upeti, kan inte beskrivas, kan inte definieras; - evam, så; - mani (ī av metriska skäl), vis, användes här i betydelsen arahant; - nāma, namn; - kāya, kropp (abl sg); - vimutta, befriad; - atthan gata (dat sg), som gått till vila; pamāna, mått, definition, beskrivning; - atthi, finns; - yena (instr sg av ya, som), varigenom; - nam (ack), honom; - vajju (opt 3:e pl av vadati, säga), 'de kunde beskriva'; - tam, det; - tassa (dat sg av so), för honom; - n'atthi, är inte; - sabba (lok pl), all; - dhamma, föreställning; - samūhata, avlägsnad (lokativerna utgör en lok abs: 'då alla föreställningar försvunnit'); - vāda, tal, kännetecken; - patha, väg, sätt; - vādapatha, möjlighet att uttala sig; - pi, även.

Liksom en låga som släckts av en stark vindstöt går till vila och inte kan beskrivas, på samma sätt går den vise, som befriats från namn och kropp, till vila och kan inte beskrivas.
För den som gått till vila finns det ingen måttstock med vars hjälp man kunde bestämma honom: det finns inte för honom. Då alla föreställningar försvunnit, så har även alla möjligheter att uttala sig försvunnit.

Kommentar. Den första versen utgör svar på frågan, huruvida ett medvetande skulle utvecklas (bhavetha viññānam) för den som nått målet. Det gäller, kort sagt, vad som händer med en arahant, då han dör. Svaret är inte, att han har förintats utan att han finns i någon odefinierbar form, liksom en eld,

som slocknat, enligt indisk uppfattning inte förintats utan dragit sig tillbaka i materien och finns kvar i någon okänd form.

"Namn och form" betyder troligen 'psykiskt och fysiskt'.

"Föreställningar": vi bör erinra oss att skillnaden mellan en arahant och övriga människor i dödsögonblicket gäller medvetandet (viññāṇa). I vanliga fall är detta fyllt med begär och föreställningar (dhammā): genom energin i dessa bildas en ny individ. Hos arahanten är medvetandet "lugnt", "avstannat", vilket innebär att det är odifferentierat och saknar enskilda begär och föreställningar. Men det som är odifferentierat kan inte beskrivas: det finns inga kännetecken.

Grammatisk översikt

Pali är en av de många dialekter som utvecklades ur det äldre indiska språket, sanskrit eller dess äldre vediska form. Det är i grammatiskt avseende betydligt enklare än moderspråket, men de många dubbelformerna och specialformerna vittnar om den äldre formrikedomen. Språket är inte svårt: den för oss största svårigheten ligger nog på det syntaktiska planet, eftersom uttryckssättet ofta skiljer sig från vårt eget. En god svensk översättning måste ofta uttryckas radikalt annorlunda. Några sådana skillnader är att pali

a) har flera och längre sammansättningar,
b) ofta har substantiviskt uttryckssätt, där vi föredrar verb,
c) ofta har negativt uttryckssätt även där betydelsen är positiv,
d) ofta har absolut uttryckssätt där vi föredrar bisatser,
e) kan utelämna finit verb, speciellt former av "vara";
f) ofta uttrycker sig passivt,
g) har ~~annan~~ ~~ordföljd~~ (ca, "och" sättes t ex alltid efter satsens första ord).

A. Substantiv och adjektiv

Substantiv och adjektiv böjes på flera olika sätt beroende på ordstammens slutljud. För att man alltid skall kunna veta hur ordet böjes, anges stammen i lexika och ordförteckningar. Vi kan i det följande ge endast de vanligaste böjningsmönstren.

Pali har följande kasus:

a) nominativ: subjektets kasus.

b) ackusativ: det direkta objektets kasus: nīlakam sañjānāti (cit 10), 'han uppfattar blått'. Ackusativ kan också användas som adverb, särskilt i betydelse av riktning och av utsträckning: parikkhayam agamamsu (cit 42), 'de gick till sin förintelse', satta vassāni (cit 44), under 7 år; rattim (cit 44) 'om natten'.

c) dativ: det indirekta objektets kasus: tam tassa n'atthi (cit 50) 'det finns inte för honom'; me dassanam udapādi (cit 42) 'insikten kom till mig'. Dativ kan även uttrycka avsikt: bhedāya (cit 29), 'för att skapa oenighet'. Dativ är ibland svår att särskilja från genitiv, om formen är densamma: cittam vimucci me (cit 44), 'mitt sinne blev fritt' (gen) eller 'sinnet blev fritt för mig' (dat).

d) genitiv anger mestadels ägare: samam cittassa (cit 44), 'sinnets lugn', tinnam sangati (cit 18), 'kombinationen av de tre'.

e) instrumentalis anger medel, orsak, verktyg samt agenten för en handling: paññāya (cit 42), 'genom förstående'; pariyutthitā kilesehi (cit 44), 'fylld med brister'; attanā (cit 45) 'genom eget förvållande'. Exempel på agent: ditthigatam te (cit 7), 'av dig har gåtts till falsk lära' = 'du har fel uppfattning'.

f) ablativ anger rörelse bort och användes även för att uttrycka jämförelse: nāmakāyā vimutto (cit 50), 'befri-

ad från namn och kropp'; te dhamme aniccato samanupassati (cit 8), 'dessa ting betraktar han som föränderliga'.

g) lokativ betecknar tid och plats: khette (cit 19) 'i en åker', gīvāyaṃ (cit 44), 'runt halsen'; tasmiṃ samaye (cit 38), 'vid den tiden'. En speciell användning är absolut lokativ som användes motsvarande vissa svenska bisatser, särskilt temporala och kausala. Ett substantiv och en infinit verbform sättes båda i lokativ: ajaramhi vijjamāne (cit 48), 'då ålderdomsfrihet finns'. Om subjektet är självklart ur sammanhanget, kan det utelämnas: gate (cit 35), 'då han går'.

h) vokativ användes som tilltalsord: bhikkhave, 'munkar'!

1. Böjningsmönster för maskulina stammar på -a och feminina på -ā (sacca, 'sann').

Singularis

	mask	neutr	fem
nom	sacco	saccaṃ	saccā
vok	sacca	saccaṃ	sacce
ack	saccaṃ	= mask	saccaṃ
instr	saccena saccā	" "	saccāya
dat	saccassa saccāya	" "	saccāya
gen	saccassa	" "	saccāya
abl	saccā saccasmā saccamhā saccato	" "	saccāya

lok	sacce saccasmiṃ saccamhi	= mask	saccāya saccayaṃ

Pluralis

	mask	neutr	fem
nom	saccā	saccāni saccā	saccā saccāyo
vok	saccā	saccāni, saccā	saccā saccāyo
ack	sacce	saccāni saccā	saccā saccāyo
instr	saccehi	= mask	saccāhi
abl	saccehi	" "	saccāhi
dat	saccānaṃ	" "	saccānaṃ
gen	saccānaṃ	" "	saccānaṃ
lok	saccesu	" "	saccāsu

2. Böjningsmönster för feminina i-stammar (jāti, 'födels

	sing	plur
nom	jāti	jātiyo, jātī
vok	jāti	jātiyo, jātī
ack	jātiṃ	jātiyo, jātī
instr	jātiyā	jātīhi
dat	jātiyā	jātīnaṃ
gen	jātiyā	jātīnaṃ
abl	jātiyā	jātīhi
lok	jātiyā, jātiyaṃ	jātīsu

3. Böjningsmönster för stammar på -in (vādin, 'sägande')

	mask sg	mask pl	fem sg	fem pl
nom	vādī	vādino	vādinī	vādinī
vok	vādi	vādino	vādini	vādinī
ack	vādinaṃ	vādino	vādiniṃ	vādinī
instr	vādinā	vādīhi	vādiniyā	vādinīhi
abl	vādinā	vādīhi	vādiniyā	vādinīhi
dat	vādino	vādīnaṃ	vādiniyā	vādinīnaṃ

gen	vādino	vādīnam	vādiniyā	vādinīnam
lok	vādini	vādīsu	vādiniyā vādiniyam	vādinīsu

4. Böjningsmönster för stammar på -nt (gacchant-, 'gående satimant, 'medveten')

	sing		plur	
nom	gaccham	satimā	gacchanto	satimanto
vok	gaccham	satimā	gacchanto	satimanto
ack	gacchantam	satimantam	gacchanto	satimanto
instr	gacchatā	satimatā	gacchantehi	satimantehi
abl	gacchatā	satimatā	gacchantehi	satimantehi
dat	gacchato	satimato	gacchatam	satimatam
gen	gacchato	satimato	gacchatam	satimatam
lok	gacchati	satimati	gacchantesu	satimatesu

Någon gång (som i cit 35, gacchanto) finner man pres part på -anta, som böjes som -a-stammar.

5. Böjningsmönster för neutrala stammar på -s (manas-, 'det inre sinnet').

	singularis	
nom, vok, ack	mano	
instr	manasā	(plur böjes som a-stammar).
dat, gen	manaso	
lok	manasi	

6. Böjningsmönster för stammar på -an (rājan, 'kung')

	singularis	pluralis
nom	rājā	rājāno
vok	rājā, rāja	rājāno
ack	rājānam	rājāno
instr	rājinā, raññā	rājūhi
abl	raññā, rājato	rājūhi
dat	rañño, rājino	raññam, rājūnam
gen	rañño, rājino	raññam, rājūnam
lok	rājini	rājāsu

B. Pronomina

	Singularis	Pluralis
	ahaṃ, 'jag'	
nom	*ahaṃ*, 'jag'	*mayaṃ*, 'vi'
ack	*maṃ*, 'mig'	*amhe, asme*, *no*, 'oss'
instr	*mayā*, *me*	*amhehi*, *no*
abl	*mayā*	*amhehi*
dat	*mayhaṃ*, *mama*, *me*	*amhākaṃ*, *asmākaṃ*, *no*
gen	*mayhaṃ*, *mama*, *me*	*amhākaṃ*, *asmākaṃ*, *no*
lok	*mayi*	*amhesu*

	tvaṃ, 'du'	
nom	*tvaṃ*, *tuvaṃ*, 'du'	*tumhe*, 'ni'
ack	*taṃ*, *tvaṃ*, *tuvaṃ*, 'dig'	*tumhe*, *tumhakaṃ*, *vo*, '*er*'
instr	*tayā*, *tvayā*, *te*	*tumhehi*, *vo*
abl	*tayā*, *tvayā*	*tumhehi*
dat	*tuyhaṃ*, *tava*, *te*	*tumhākaṃ*, *vo*
gen	*tuyhaṃ*, *tava*, *te*	*tumhākaṃ* *vo*
lok	*tayi*, *tvayi*	*tumhesu*

Demonstrativpronominet *so*, 'han', 'den', 'denne'

Singularis

	mask	neutr	fem
nom	*so*	*taṃ*	*sā*
ack	*taṃ*	= mask	*taṃ*
instr	*tena*	= mask	*tāya*
abl	*tamhā*, *tasmā*	= mask	*tāya*
dat	*tassa*	= mask	*tassā*, *tissā*, *tāya*
gen	*tassa*	= mask	*tassa*, *tissā*, *tāya*
lok	*tamhi*, *tasmiṃ*	= mask	*tassaṃ*, *tissaṃ*, *tāsaṃ*, *tāyaṃ*

Pluralis

	mask	neutr	fem
nom	*te*	*tāni*	*tā*, *tāyo*

ack	te	tāni	tā, tāyo
instr	tehi	= mask	tāhi
abl	tehi		tāhi
dat	tesaṃ		tāsaṃ
gen	tesaṃ		tāsaṃ
lok	tesu		tāsu

C. Verbets böjning

Finita verbformer är sådana som böjes till person. De former som böjes som adjektiv eller inte alls böjes, kallas infinita.

Pali har utöver aktiva och passiva former även mediala, som betecknar handling i subjektets intresse, t.ex. "jag arbetar för egen räkning", reflexiv handling, t.ex. "visa sig" eller reciprok handling, t.ex."hjälpa varandra". Medium är ej vanligt i pali, och dess böjning behandlas ej nedan.

Verbformerna bildas i pali med utgångspunkt från olika stamformer. Vanligast är presensstammen, som användes för att uttrycka närvarande tid. Med vissa tillägg och förändringar bildas av den en futurumstam och en passivstam. Från presensstammen skiljer sig aoriststammen, som betecknar förfluten tid. En speciell stam har också det vanliga passiva perfektparticipet.

Bland modi märkes, utöver den vanliga indikativen, imperativ som uttrycker befallning och finns i alla personer, och optativ som uttrycker önskan. Det finns också en konditionalis, som användes i villkorssatser.

I det följande exemplificeras de mest oundgängliga böjningarna.

I. Finita former

1. presens indikativ aktiv och passiv

		aktiv	passiv
sg	1	labhāmi 'jag får'	labbhāmi, 'jag fås'
	2	labhasi, 'du får'	labbhasi, 'du fås'
	3	labhati, 'han, hon får'	labbhati, 'han etc. fås'
pl	1	labhāma, 'vi får'	labbhāma, 'vi fås'
	2	labhata, 'ni får'	labbhata, 'ni fås'
	3	labhanti, 'de får'	labbhanti, 'de fås'

2. Imperativ

sg	1	labhāmi, 'må jag få'
	2	labha, labhāhi, 'få'!
	3	labhatu, 'må han få'
pl	1	labhāma, 'må vi få'
	2	labhatha, 'få'!
	3	labhantu, 'må de få'

3. Optativ

sg	1	labheyyaṃ, labhe, labheyyāmi, 'må jag få'
	2	labhe, labheyya, labheyyāsi, 'må du få'
	3	labhe, labheyya, labheyyāti, 'må han få'
pl	1	labhema, labhemu, labheyyāma, 'må vi få'
	2	labheta, labheyyātha, 'må ni få'
	3	labheyyuṃ, labheyyu, 'må de få'

4. Futurum

sg	1	labhissāmi, 'jag skall få'
	2	labhissasi, 'du skall få'
	3	labhissati, 'han, hon skall få'
pl	1	labhissāma, 'vi skall få'
	2	labhissatha, 'ni skall få'
	3	labhissanti, 'de skall få'

5. Konditionalis

sg 1 *alabhissaṃ*, 'jag skulle få', "jag skulle ha fått'
2 *alabhissa*, 'du skulle få', 'du skulle ha fått'
3 *alabhissa*, 'han skulle få', 'han skulle ha fått'

pl 1 *alabhissāma*, 'vi skulle få', 'vi skulle ha fått'
2 *alabhissatha*, 'ni skulle få', 'ni skulle ha fått'
3 *alabhissaṃsu*, 'de skulle få', 'de skulle ha fått'

6. Aorist

Vi exemplifierar med två bildningstyper:

sg 1 *agamisaṃ*, *agamiṃ*, 'jag gick'
2 *agami*, 'du gick'
3 *agami*, 'han gick'

pl 1 *agamimha*, 'vi gick'
2 *agamittha*, 'ni gick'
3 *agamisuṃ*, *agamiṃsu* 'de gick'

sg 1 *agamaṃ*, 'jag gick'
2 *agamā*, 'du gick'
3 *agamā*, 'han gick'

pl 1 *agamāma*, *agamamha*, 'vi gick'
2 *agamatha*, *agamattha*, 'ni gick'
3 *agamuṃ*, 'de gick'

7. Presens indikativ av *asmi*, 'jag är' har sin egen böjning:

sg 1 *asmi*, *amhi*, 'jag är'
2 *asi*, 'du är'
3 *atthi*, "han är'

pl 1 *asmā*, *amhā*, 'vi är'
2 *attha*, 'ni är'
3 *santi*, 'de är'

II Infinita verbformer

1. Aktivt presens particip slutar på -nt: gacchant, 'gående', eller på -māna; samāna, 'varande'.

2. Passivt perfekt particip slutar vanligast på -ta: gata, 'gången', suta, 'hörd'. Andra slut har bildats genom assimilation: laddha, 'erhållen', vutta, 'sagd', diṭṭha, 'sedd'. Somliga slutar på -na: bhinna, 'kluven'.

3. Passivt futurum particip slutar på -tabba: pahātabba, 'börande överges' (cit 9).

4. Ett annat passivt futurum particip slutar på -anīya: labhanīya, 'börande uppnås' (cit 48), karanīya, "börande göras" (cit 17).

5. Infinitiv slutar på -tuṃ: gantuṃ 'att gå'.

6. Gerundium kan sluta på -tvā, -ya och -tya. Vi måste i regel översätta med hel bisats eller med samordning. Ex. disvā, 'havande sett' = 'sedan han sett', pharitvā (cit 36), 'havande fyllt'. Ofta sker assimilatoriska förändringar, så att man inte känner igen -ya: upasampajja (cit 37), 'havande uppnått', samatikkamma, 'havande överskridit (cit 41).

D. Sammansättningar

Sammansättningar är vanliga även i svenskan, t.ex. springpojke, fackföreningssammanträde, men i pali är antalet typer större och längden ofta betydlig. De består av en rad oböjda ordstammar, och endast sista ledet böjes enligt sin funktion i satsen. De grammatiska relationerna mellan leden måste man läsa ut av sammanhanget, varför de ibland kan tolkas på flera sätt. De viktigaste typerna är följande:

a) Samordningar: Aho-rattā (cit 5), 'dagar och nätter; assāsa-passāsa (cit 11), 'utandning och inandning'.

b) Determinativa sammansättningar, där ett led står i

kasusförhållande till ett annat och t ex ett genitivförhållande eller instrumentalt förhållande uttryckes: dukkha-samudaya (cit 2), 'lidandets uppkomst'; kāma-tanhā (cit 2), 'begär efter sinnesnjutning'; nirodha-gāmin (cit 4) 'gående till upphörande'; avijjā-anusayo (cit 9), 'tendens till okunnighet'; sīla-sampanna (cit 17) 'utrustad med rättrådighet'; kāla-vādin (cit 29), 'talande vid rätt tid', sammāsambuddha-desita (cit 47), 'förkunnad av honom som helt förstått'.

c) Med adjektiviskt första led: ariya-sacca (cit 1), 'ädel sanning', asesa-virāga (cit 3) 'totalt övervinnande'.

d) Med adverb som första led: tatra-abhinandin (cit 2), 'finnande nöje där'.

e) Med konjunktion som första led: yāva-jīvam (cit 31) 'så länge livet (varar)'.

f) Possessiva sammansättningar, där en sammansättning av substantiv får fungera som adjektiv till ett huvudord: avijjā-nīvaraṇānam sattānam (cit 14), där substantiven 'okunnighet' och 'hinder' tillsammans utgör en bestämning till 'varelser'; alltså 'okunnighetshindrade varelser', 'varelser försedda med okunnighetshinder', 'varelser som hindras av okunnighet'; sankilesa-dhammo (cit 45) är bestämning till ett underförstått aham, 'jag'; den ordagranna betydelsen är 'fläck-egenskap' men har här adjektivisk funktion, alltså 'försedd med fläcknatur'.

Det är inte ovanligt att sammansättningar av flera olika typer ingår i en sådan enhet, t ex dukkha-nirodha-gāminī-patipadā (cit 4), eg: 'lidande-upphörande-gående-väg', dvs 'vägen som går till lidandets upphörande'; surā-meraya-majja-pamāda-thāna (cit 31), där de två första leden skall samordnas och de övriga är determinativa; 'öl-brännvin-berusnings-slöhets-tillstånd' blir alltså 'det tillstånd av slöhet som åtföljer berusning med (exempelvis) öl och brännvin'. Slutligen ett exempel ur cit 37: vivekaja-

pīti-sukha-sukhuma-sacca-saññā, 'ensamhetsfödd-glädje-lycka-subtil-sann-upplevelse'. Här är det grammatiska sammanhanget varierande: pīti och sukha är samordnade, och sukhuma-sacca är två samordnade adjektiv; båda hör till saññā, de förra som objekt, de senare som attribut. Alltså: 'en subtil men sann upplevelse av glädje och lycka som uppkommit genom ensamhet'. Då man analyserar längre sammansättningar bör man i regel börja bakifrån, då det viktigaste ordet brukar vara det sista.

Alla sammanskrivningar i texten är ej sammansättningar. Ofta är det endast fråga om sandhi, t ex seyyathīdaṃ (cit 4) = seyyathā idaṃ, 'såsom detta'; nayidha (cit 7) = na idha, inte här; nāhaṃ (cit 44) = na ahaṃ, 'inte jag'; sattūpalabbhati (cit 7) = satta upalabbhati, 'en varelse finns'.